

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I STOCKHOLMS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

3.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaflenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Stockholms Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-års-berättelse.
Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES
I STOCKHOLMS LÄN
TILL
KONGL. MAJ:T
ÅR 1828 AFGIFNE
FEM-ÅRS-BERÄTTELSE.

3.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1829.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse	
Innevånare.....	5.
Näringar.....	8.
Jordbruket.....	8.
Boskaps-Skötseln.....	19.
Skogar.....	21.
Bergsrörelsen.....	26.
Andra Bruk och Fabriker.....	32.
Andra Näringar.....	40.
Politisk Författning.....	48.
Kammar Verk.....	48.
Fromma Stiftelser.....	54.
Politie.....	64.
Skolor.....	65.
Sockne-Magasin.....	73.
Städer.....	83.
Södertelge.....	83.
Waxholm.....	87.
Norrtelge.....	88.
Sigtuna.....	91.
Östhammar.....	92.
Öregrund.....	93.

Tabellbilagor

TABELL för Städerne inom Stockholms
Län

TABELL öfver Hemmansdelningen i
Stockholms Län

~~~~~

**STORMÄGTIGSTE
ALLERNÅDIGSTE KONUNG!**

Till åtlydnad af Eder **KONGL. MAJ:TS** nådiga befallning får jag nu afgifva min underdåniga berättelse om Stockholms Läns tillstånd i ekonomiskt och statistiskt hänseende.

Som den År 1822 i underdånighet aflemnade Fem-års-berättelsen innefattade en utförlig Topografisk beskrifning om Länet, och någon annan skiljaktighet deruti ej äger

rum, än att genom Kongl. Brevet den 21 Juli 1826, från Erlinghundra Prosteri blifvit skild Sko Socken, och denna socken åter lagd till Håbo Prosteri i Upsala Län; så har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, beträffande Länets belägenhet och indelning m. m., ansett sig endast böra åberopa hvad förra fem-års-berättelsen uti dessa delar innehåller.

Nyssnämde berättelse var beräknad från och med År 1817 till och med År 1821. Och skulle således den nu afgifvande sluta sig med år 1826; men som deraf åter blefve en följd, att År 1827 icke kunde förr, än uti nästa fem-års-berättelse upptagas och redovisas; så, och då Eders Kongl. Maj:ts med fästadt afseende å den tid som erfordrades till inhämtande af åtskillige, ytterligare nödige ansedde uppgifter, uti nådig skrifvelse den 17:de sistlidne April, lemnat anstånd med denna underdåniga berättelse till den 15:de i denna månad, har Eders Kongl. Maj:ts Befallninghafvande trott sig icke öfverskrida Eders Kongl. Maj:ts nådiga afsigt och befallning, då densamma utsträcker till och med sistlidet år.

Under loppet af de sednast förflutne åren; hafva visserligen icke inom Länets in-
träffat några större förändringar, som kunna blifva föremål för en mera allmän upp-

märksamhet; men det är likväl mycket tillfredsställande för mig, att inför Eders Kongl. Maj:t få i underdånighet uppgifva de framsteg Länets i flera afseenden gjort till ett ökad välstånd hos folket och lättnad för styrelsens omsorger och bemödanden.

Innevånare.

Det egentliga hindret för en stigande bildning hos den arbetande klassen är saknaden af ändamålsenlige Skolinrättningar, och oaktadt Presterskapets nitfulla bemödande att tillvägabringa sådane, finnas ännu flera Socknar der barnen ej erhålla annan undervisning, än af oftast okunnige föräldrar. Men som under de sist förflutne år, såsom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande framdeles kommer att i underdånighet ådagalägga, flera nya skolar blifvit inrättade och uti en del redan förut befintlige voxel-undervisnings metoden införd; så hoppas Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, att detta hinder småningom skall upphöra. Emedlertid ar folket mycken aktning för lagarne och Öfverheten samt utöfva sällan gröfre brott, och de af lindrigare beskaffenhet hafva gemenligen sitt ursprung från lättja eller begüret efter starka drycker och annat öfverflöd.

Ibland Skatte Allmogen råder, om icke en större förmögenhet, likväl ett tilltagande välstånd, särdeles i de Socknar som gränsa till hafvet eller Bergslagen, der betydliga förtjenster hämtas af en årligen utvidgad sjöfart och fisket, samt kolning och körslor för Bruken gifva en säker och lönande utkomst. Hos de bönder som bruka andras jord, träffas ej sällan mycken fattigdom, hvartill orsaken måste vara, dels bristande industri; dels de dryga villkor jordägare sig betinga, och må hända äfven de mångfaldiga skyldigheter som vanligen uti landtbo-contracten förekomma, hvarigenom arrendatorn eller brukaren sättes utur tillfälle, att använda den tid, som eljest vore öfrig, sedan gårdsskötseln blifvit ombesörjd, till hvarjehanda lönande bi-förtjenster och slöjde-alster, hvilka, äfven under de ringaste benämningar, alltid kunna med fördel afsättas i Stockholm.

Tillgång på arbete saknas icke på något ställe inom Länet; och dagverks-priserne äro olika, i förhållande till arbetsbehofven och årstiderna, men allmännost variera de från och med 32 sk. till och med 40 sk. Banco för ett karldagsverke på egen kost; och från 18 sk. till 24 sk. B:co för ett qvins dito.

Desse, i förhållande till spanmålsprisen högt uppdrifna daglöner hafva dock ej

medfört någon synnerlig vinst för arbetarne, emedan erfarenheten visat, att fliten icke blifvit lifvad, utan har den arbetande klassen endast derigenom funnit en utväg att spara sina krafter och mera beqvämt tillfredsställa sin böjelse för vällefнад.

Folkmängden utgjorde 1822 — 45,308 af man- och 49,913 af qvinnokönet, tillsammans 95,221 personer. Efter 1827 års inkomne mantalslängder uppgick den då till 103,270 personer, nemligen: 49,400 af man- och 53,870 af qvinno-könet, som fördelad på hvarje af de 66,26 Svenska qvadrat mil hvaraf Lännet består gör på qvadrat milen 1558 personer. Och har folkmängden således ökat sig från år 1822, med icke mindre än 8,049 personer. Personella afgifter utgå likväl endast af 59,900 personer, emedan af hela folkstyrkan befinnas för närvarande 1,106 Soldater, Dragoner och Båtsmän, 3,286 af man- och 6,332 af qvinno-könet, dels vanföre, dels öfverårige och dels utfattige. Underårige 16,282 af man- och 16,364 af qvinno-könet: hvilka alla äro från sådane utskylder befriade.

Orsaken till denna, icke obetydliga folkökningen igenfinnes med all visshet uti en tilltagande håg för uppodlingar, minskade utflyttningar, ökade giftermål, och uteblifne dödande sjukdomar.

Näringar.

Jordbruket: något nytt sätt att bruka jorden har, sedan min sista underdåniga berättelse, icke blifvit infördt, utan hvilat vanligen hälften af åkern, eller hvad man kallar "ligger i träde" under det den andra delen är besådd. Någon del af trädet användes också gemenligen för utsäde af ärter, lin och potates. På åtskilliga ställen nyttjas jorden till vaxelbruk, men flere kunniga landthushållare äro af den tanka, att detta brukningssätt är mindre lönande, dels emedan dertill fordras en större mängd af gödning, som i vanlig ordning begagnad gifver en rikare sädesskörd, än som kan ersättas af det foder vaxelbruket afkastar, och dels emedan erfarenheten visat, att ogräs haft mycken framgång på de fält som på berörde sätt blifvit begagnade.

Odling genom plöjning, flåhackning och bränning har på åtskilliga ställen blifvit nyttjad med fördel, i kärr och myror, samt på mossstupne ängar; och då Allmogen, särdeles i Roslagen, utan behörig urskiljning riktade sin håg åt detta sätt att odla, så utgafs från okänd hand en tryckt beskrifning under rubrik: "Samtal emellan tvenne landbrukare i Roslagen om odlingssättet genom bränning," hvilken medfördt den nytta att Allmogen, nu mera underviste om valet af jordmonen

för bränning och rätta sättet att utföra densamma, icke nedlägga onödig kostnad och förspilla sin tid på fruktlösa företag af detta slag.

Linnet odlas endast till husbehof på en del ställen, men på åtskilliga trakter i Länet alldeles icke, utan köpa Allmogen och jordbrukande ståndspersoner sine väfnader i Städerne, af Gårdfäri-handlare eller Helsinge Allmogen. Samma förhållande är med Hampa. I skärgården säs väl mera deraf, men ej tillräckligt för behofvet till notar, skötar och andre fiskbragder.

Hvad Humble planteringen beträffar, så synes Lagens föreskrift i 7 Cap. Byggnings Balken för det mesta kommit i förgätenhet, äfvensom allt åtal i detta fall, likasom genom en slags häfd åsidosättes. Några undantag kunna likväl äga rum, såsom i Södertörn och Färentuna Härad, hvarifrån, fast i obetydliga partier, humble till försäljning i hufvudstaden införes.

Den finaré trädgårds-skötseln med orangerier och drifhus idkas endast vid få herregårdar. Någon egentlig revenu tillskynas ej ägarne deraf, om ej i närheten af hufvudstaden, der den ömtåliga afkastningen med mera skyndsamhet kan förtryttas. Deremot äro planteringar af fruktträn samt bärbuskar och andra trädgårdsväxter i tilltagande, äfven hos Allmogen.

Såsom anmärkningsvärdt i denna handling har man ansett ett af Hof Marskalcken v. Francken på Wasa gjordt försök, hvilken lyckats att der plantera drufvor på kall jord, samt att Riddaren af Darelli på Vengsjöberg i samma ort uppdragit Wahlnöts-trän, som i 47 år uthärdat det nordliga klimatet och förlidet år burit frukt.

Sädes productionen torde nu mera hafva uppnått den höjd, att den betryggar Länets innevånare för de behofver, hvarföre de förr vid inträffande sämre år varit blottställda. Under den tid som nu är i fråga har åkerbruket i betydlig mon blifvit utvidgadt och förbättradt, hvartill hufvudsakligen bidragit de goda exempel hvarmed Länets possessionater föregått Allmogen. De som sedan min sista underdåniga berättelse i synnerhet utmärkt sig genom betydliga odlingar äro: Kammar Rådet och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Wasa Orden Dufva, ägare till säterierne Hanstavik och Lina: På förstnämde ställe, har han genom sprängning och gräfning åtkommit ett fält af 50 tunnelands vidd, hvilket han gjordt fruktbärande, och vid det sistnämde säteriet har Kammar Rådet genom dikning, rothuggning, plöjning och bränning till äng förvandlat vattendränkt mark af 49 tunnelands vidd. Ägarne af Nyqvarn och Ströpstad säterier,

Revisions Secreteraren och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden Winkler, och Expeditions Secreteraren Ulmgren hafva med arbets-bitråde af Wermlänningar, verkställt ängsodlingar till 120 tunnelands vidd. Öfversten och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds Orden Hagelstam har på sin egendom Lisma anlagt en vattenaflednings Canal, af ej mindre än 3,124 alnars längd, 14 a 20 fots bredd och 4 a 10 fots djup, efter markens olika höjd och beskaffenhet. Genom denna Canal har vattenytan i Lisma sjö blifvit sänkt nära 2 alnar, hvaraf sjelfva gårdens läge blifvit både förskönadt och sundare, samt 143 tunneland sanke och vatten-sjuka samt $\frac{3}{4}$ af året öfversvämmade kärr och mossar, med lera och mergel till botten, blifvit ej allenast fullkomligen uttorkade, utan äfven ordentligen odlade såsom vanlig åker, hvarpå redan vuxit alla sorter säd, lin, skid- och rotfrukter, med en ymnig afkastning. Största delen af sagde odling är nu mera igenlagd med Timothei. Till ständig åker har Öfversten dessutom af utmarken uppodlat 56 tunneland; elfva stycken dagsverkstorp hafva under loppet af 5 år blifvit anlagde, och en mängd andra nybyggnader fullbordade, hvaribland må nämnas ett ovanligt väl sammanfatt tröskverk, hvarmed sommartiden utrös-

kas och på samma gång fullkomligt rengöres råg ända till 70 a 80 tunnor eller 120 a 130 tunnor hafre på dagen. General Majoren och Commendeuren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds Orden Camps, har på Welamdssunds sätesgård odlat ett kärr om 26 tunneland. Capitainen och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds Orden Leuhusen har verkställt ett lika odlings företag om 20 tunneland på Säby egendom. Framlidne Hans Excellence m. m. Herr Grefve Braches Sterbhus delägare hafva vid Rydboholms Sätesgård, genom utdikning, plöjning och bränning upptagit till äng, vattudränk- te mossan af omkring 30 tunnelands vidd; framlidne Stats Rådet m. m. Herr Grefve Wirsén lät åren 1824, 1825 och 1826, genom dikning, plöjning och bränning, förbättra betydliga ängsmarker vid egendomarne Djursholm och Svalnäs, oberäknadt flere smärre odlings-företag. Grosshandlaren Palm har vid sin egendom Odenslunda, genom plöjning förbättrat 25 tunneland ängsmark och medelst stensprängning afrojt 50 tunneland till åkerjord; hvarförutan han lagt stenmurar till betydlig längd samt anlagt flere torp. Ålderman Wolffram har vid Sundbyberg dels till åker och dels till äng odlat omkring 10 tunneland oländig och vattudränkt mark. Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Wa-

sa Orden af Darelli på Vängsjöberg har, utom en nyligen påbörjad större kärrodling, under de sednare 5 åren, genom stenbrytning och rothuggning upptagit omkring 50 tunnelands skogsmark, backar och mossar, som till det mesta bära dels säd och dels gräs. Majoren och Riddaren af Kongl. Maj:ts Svärds Orden Poignant på Lockstaholm har odlat, genom rothuggning, bränning och plöjning, omkring 64 tunneland. Majoren och Riddaren Leuhusen har å nyo företagit en odling af 100 tunnelands vidd i Röö Socken af Sjuhundra Härad, som framlidne Öfver-Hof-Jägmästaren Grefve Bunge för flera år sedan påbörjade, men öfvergaf. Nu är af detta betydliga fält redan plöjde till äng 60 tunneland, och vidden af odlingen är än vidare ökad genom 13 tunneland uppbruten stenbunden mark. Baron Leuhusen har derutöfver låtit å Backa egendom af kärr-mark förvandla till äng 20 tunneland.

Härvid torde också böra nämnas en af Inspektoren å sistnämde egendom Törnqvist uppfunnen åkerplog med knif för att aftaga renarne på åkern, hvarmed en arbetsstyrka af 6 personer och 4 par oxar kan aftaga på 1 timme 840 famnar ren, och som på en dag af 14 timmars arbetstid, gör 11,760 famnar, ansedde i värde å 4 öre famnen till 81 R:dr 32 sk. Banco.

Lieutenanten Baron Stjernstedt på Risberga har genom hackning och bränning odlat ett kärr af omkring 8 tunneland. Hofmarskalken, Öfversten och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds Orden v. Francken har, vid dess egendom Wasa och Sigridsholm, i synnerhet på det sednare stället, af stenig mark till ständig åker upptagit 27 tunne- $\frac{3}{4}$ kappland, och för att framdeles igenläggas, till äng odlat 91 tunne- 29 kappeland, samt till betesmark aftappat och stängt ett kärr om 87 tunne- 1 kappland; hvarförutan Hofmarskalken planterat 713 löfträd, en del af sällsynta slag, samt uppfört 23 nya byggnader, hvaribland vid Sigridsholm en fåhus-byggnad af 70 alnars längd och 22 alnars bredd, innehållande endast ett rum utan några mellanväggar, på stolpar med mellanskiften, hvilket byggnads sätt af så kallade *skifteshus* ej förr på denna ort varit infördt, ehuru derigenom betydlig skogsbesparing vinnes, emedan gammalt, annars obrukbart timmer, som afbilas från 6 till 4 tums tjocklek, med fördel kan begagnas. Lieutenanten Gardtman vid Norrby har uppodlat en mosse om 7 tunneland till äng. Kammarherren Baron Hermelin på Noor har aftappat en dymosse om 20 tunneland, och odlat densamma, dels till åker och dels till äng. Affidne Kansli Rådet Ihre har vid

Wennegarns Kungsgård, odlat tvenne kärr, af omkring 32 tunnlands vidd, hvaraf en stor del redan bär säd. Fändriken Normelin på Hagelstena har af enahanda mark upptagit 10 tunnland. Rusthållaren Lönnmark på Engby i Lunda Socken till äng uppbrutit och odlat 10 tunnland, och Bonden Jan Olsson i Wardala Närtuna Socken, har å Wester Rickeby hemman i Gottröra Socken odlat dels till åker och dels till äng 12 tunnland stembunden mark, hvarförutan han uppfördt stengärdesgårdar af icke obetydlig längd. Förste Expeditions Secreteraren och Commendeuren af Eders Kongl. Maj:ts Wasa Ordens Stora Kors Mannenheim på Näs har uppfördt en högst beqvämlig och rymlig ladugårdsbyggnad af hembrändt tegel; planterat och fredat en mängd Ekar af hvilka en del redan uppnått manshöjd, och färdigodlat en mosse, derå nu årligen bergas 80 par-lass timothei hö. Hofmarskalken Baron Reuterskjöld på Rånäs har utom fortsatte odlingar, byggnader och anläggningar inrättat ett tröskverk med kastmachin för vattendrift, som på dagen tröskar och rengör nära 100 tunnor råg, samt en såg med tackjerns svänghjul, som med litet vatten åstadkommer en oväntad och hastig afverkning. Stats Rådet Commendeuren och Riddaren Grefve af Ugglas har till

mer än hälften fullbordat den betydliga ängsodling af 101 tunneland, han börjat för några år sedan vid Forsmarks Bruk, och derutöfver, af öfvermåttan stembunden och oländig mark, låtit till åker uppbryta omkring 20 tunneland. Capitainen Stjernheim på Noor har med mycken kostnad dels till åker och dels till äng låtit upptaga 60 tunneland oländig mark. Vid Schebo Bruk i Edebo Socken hafva Sterbhus-delägarne efter framlidne Commerce-Rådet och Commendeuren Arfvedsson låtit derstädes odla den så kallade Gyllenmossen om 30 tunnelands vidd, för hvilket arbete sprängning och vattnets afledande genom en inrättad Canal måst åstadkommas.

Vid Harbroholm, lydande under Schebo Bruk, blef för några år sedan af framlidne Öfversten och Riddaren Arfvedsson, hvars nitfulla och patriotiska bemödanden jag förut haft den nåden inberätta, påbörjad en betydlig ängsodling utgörande 132 tunneland, hvilken ängsmark genom gödning och en ändamålsenlig behandling nu mera blifvit uppdrifven till en afkastning förlidet år af icke mindre än 16,566 lispund hö och 160 tunnor hafre. — Sammanräknade beloppet af de till vidden uppgifne odlingar utgör således 1,474 tunne- 22 kappeland.

Utom

Utom dessa mera betydliga odlingar hafva under tiden en mängd mindre blifvit så af ståndspersoner som bönder verkställde, samt uti de årliga underdåniga berättelserna specificerade.

Att med visshet bestämma sädesproductionen i det hela, är snart sagdt omöjligt, då allmogen icke förer anteckningar öfver skedda aftröskningar, och i alla fall jordbrukarne icke kunna åläggas att med uppgifter i detta afseende tillhandagå; samt då den beräkning efter ungefärligt utsäde å hemmantalet, som skulle kunna uppgöras, varierar, i förhållande till brukningssättet och den omsorg som egnas till åkerjordens behandling; men ett medium af de underrättelser, som kunnat vinnas, lemna följande resultater. I Frösåker och Nördinghundra Fögderi: afkastningen af alla sädesslag 56,668 tunnor; till föda och bränvins-bränning anses åtgå 52,644, då ett öfverskott af 4,024 tunnor blifver till försäljning. I Lyhundra Fögderi: afkastningen 48,965; afgår 42,707 tunnor till bränvins-bränning och föda, då återstoden till försäljning blifver 6,258 tunnor. I Åkers och Wärmdö Fögderi: sädesproductionen 29,135 tunnor, deraf 26,562 blifvit afräknade till föda och bränvins-bränning, och således 2,573 tunnor öfverskott

till försäljning. I Långhundra Fögderi: sädes productionen 35,847 tunnor, hvaraf till föda och bränvins-bränning användas 29,076 tunnor, då en behållning till afsalu uppkommer af 6,771 tunnor. I Sollentuna Fögderi: afkastning 41,734 tunnor; behovet till födoämnen och bränvins-bränning upptages till 34,394 tunnor, då återstoden till försäljning blifver 7,340 tunnor. I Färentuna Fögderi: sädes-productionen 24,648 tunnor; 21,766 anses åtgå för ortens behof och bränning, samt 2,882 tunnor kunna afyttras. I Sötholms Fögderi: sädes-afkastning 25,583 tunnor, deraf 24,843 tunnor afgå till ortens egne behof, och till försäljning blifva då 740 tunnor. Och i Svartlösa Fögderi är sädes-productionen uppskattad till 30,092 tunnor, deraf 25,716 tunnor anses åtgå inom fögderiet till föda och bränvins-bränning, då ett öfverskott uppkommer af 4,376 tunnor till försäljning.

Efter denna beräkning utgör sädes-productionen inom Länets 292,672 tunnor, hvaraf kunna föryttras 34,964 tunnor.

Spanmåls-försäljningen sker till det mesta i Hufvudstaden, utom de smärre partier, som i Länets städer uppköpas; men Bruks-ägarne innehafva sjelfve betydliga landtegendomar, så att för Brukens behof vanligen icke uppköpes någon Spanmål från angränsande orter.

Potatoes-odlingen har snart sagt år från år utvidgats, och utgör för närvarande ett betydligt bidrag till Allmogens, i synnerhet den fattigare klassens föda. Deraf användes äfven mycket vid bränvins-bränning samt till kreaturens framfödande och gödning, hvilket allt i betydlig mån minskar åtgången af säd, och vid vanliga år jemväl ned-sätter spanmåls-prisen.

Boskaps-Skötseln.

Genom de betydliga åker och ängs-odlingarna hafva foder-tillgångarne också blifvit ansevärt ökade. På slättlandet är vid flere hemman ängsvidden icke proportionerad mot den i bruk varande åker. I skogsbygderne finnes detta inbördes förhållande närmare iakttaget. I allmänhet äro ängarne ej särdeles bördiga och erhålla ej annan skötsel än rödjning vartiden. På åtskilliga orter måste, i brist af tillräckliga beteshagar, ängarne länge och in på sena hösten af kreaturen betas, då de upptrampas till men för gräsväxten. Ängsskötseln förbättras likväl allt mer och mer. Många skickliga landt-hushållare hafva, efter hvad i underdånighet är anfördt, lemnat föresynen deraf och hämtat nytta af nya ängars upptagande af kärr och mossar, samt af artificiella ängsan-

läggningar; och med säkerhet kan antagas, att ladugårds-afkastningen i Länet redan utgör en af innevånarnes betydligaste inkomster. Sålunda hafva, oberäknade egne behöfver, försäljnings-beloppet af ladugårdarne blifvit uppskattadt: uti det första af nyss uppräknade fögderier till 14,892 R:dr; uti det andra, till 13,940 R:dr; uti det tredje, till 22,966 R:dr 32 sk.; uti det fjerde, till 65,833 R:dr 16 sk.; uti det femte, till 28,178 R:dr; uti det sjette, till 31,000 R:dr, 16 sk.; uti det sjunde, till 25,000 R:dr; och i det åttonde, till 24,591 R:dr, 32 sk. Banco, eller tillsammans 226,402 Riksdaler Banco.

Fårafveln i Länet befinnes väl ej i aftagande, men har i synnerhet hos ståndspersoner under de sednare åren ej särdeles förökats. Egentliga orsaken härtill igenfinnes i det ringa pris hvartill ullen i flere på hvarannan följande år måst försäljas eller 24 a 28 sk. Banco ℔ för Spansk eller blandad Tysk och Spansk ull, hvaraf följt, att då ett fårskreatur af större slag, som i ullafkastning gifver 6 högst 8 ℔ om året, och vanligen behöfver till vinterfoder ett lass hö om 40 $L\text{℔}$, utom löf, hvarje omtänksam landthushållare, ansett mera lönande, att antingen öka ladugården med flera fåkreatur, eller ock försälja till Hufvudstaden det öfverblifna i foder-tillgången.

Att i detta Län fårafveln skulle kunna såsom en särskildt näringsgren införas och vinna framgång, visar sig mycket tvifvelaktigt, emedan tillgångarne på löf och finare hösorter äro på flere ställen inskränkte, hvarföre Landtmannen anser sig icke kunna med fördel underhålla flere får än som betet å trädesåkern medgifver, eller som högst för enskildta ullbehofvet kunna erfordras.

Kreaturs-slagen i allmänhet äro små och tarfva förbättring, hvarmed också början skedt på de större egendomarne.

Genom de hingstar, som enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning från Ströms-holms Stuteri blifvit på vissa villkor till begagnande i Länet utlemnade, skall smånin-gom hästslaget förbättras, endast Allmo-gen kunde förmås att med mera omsorg upp-föda och icke för tidigt begagna de unga fölen. Emedlertid bör jag icke obemärkt lemna, att remonteringen vid Eders Kongl. Maj:ts Lif Regements Brigadens Dragon Corps inom detta Län, bestående af 221 hästar, med mera lätthet nu än förr ombesörjes, till stör-re delen af remonter, uppfödde inom Länet.

Skogar.

Under enskild ägo finnas egentligen de betydligaste skogarne i Svartlösa och Sotholms

Härader samt en del af de Socknar i Roslagen som gränsa till hafvet; men som Bruk och Masugnar consumera kol och ved till ett högst anseeligt belopp, dessutom flera tusende famnar ved årligen afföras och försäljas i hufvudstaden, utom hvad som åtgår i småstäderna till brännvins-bränningen och mångfaldiga andra behof nu mer än förr, samt de flesta jordägare icke vidtaga några för skogarnas vård och tillväxt ändamålsenliga anstalter, så kunna skogarne ej annat vara än i aftagande. De år 1826 inträffade skogseldar, ej allenast i granskapet af hufvudstaden utan ock i andra trakter af Länet, bidrogo också i sin mon till skogarnes förminskning. By- och hemmans skogarne äro nu för det mesta antingen lagde i enskifte eller i storskifte.

Inga rekognitions-skogar finnas, men väl tvenne Kronoparker, nemligen en å Adelsön; som blifvit ställd under vård och disposition af Ståthållare Embetet på Drottningholms och Svartsjö Slott, och den andra, Wendtholms Krono-park kallad, om 116 tunnelands vidd, också i Färentuna Härad belägen. Dessutom fyra Härads-allmänningar, nemligen: Sollentuna, Seminghundra, Erlichundra och Långhundra. Deras vidd och beskaffenhet har närmare blifvit utredt vid den, på Eders Kongl. Majts nådiga befall-

ning, nyligen hållne undersökning i afseende å införande af ett förbättradt skogshushållnings-sätt. Sålunda innehåller Sollentuna Allmänning en vidd af 1214 tunne- 14 $\frac{1}{2}$ kappland, deraf 61 tunne- 24 $\frac{1}{2}$ kappland utgöra den så kallade Degermossen, en skattlagd odling till Stäket. Semminghundra Allmänning består af 1940 tunne- 3 $\frac{3}{4}$ kappland, deraf tid efter annan blifvit skattlagde 326 tunne- 4 $\frac{3}{4}$ kappland, 224 tunne- 24 kappland inkräktade och oskattlagde; hvadan behållen allmänningssmark utgör endast 1389 tunne- 7 kappland. Skogen är till dett mesta ung, och har å denna Allmänning redan blifvit verkställd så kallad trakthuggning, efter det af Hofjägmästaren och Riddaren af Eders Kongl Maj:ts Wasa Orden Ström införde skogshushållnings-sätt. Erlinghundra Härads Allmänning består af lägenheter hvilka blifvit skattlagde: 667 tunne- 18 kappland, af inkräktade, men ännu ej skattlagde lägenheter, 262 tunne- 8 $\frac{1}{2}$ kappland; och af behållen Allmänningssmark 964 tunne- 20 kappland: tillsammans 1894 tunne- 14 $\frac{1}{2}$ kappland. Långhundra Härads Allmänning, som egentligen utgöres af Rökols, Erlinghundra kilen, norra och södra Allmänningen, upptages sålunda: Rökols Allmänningen har för närvarande behållen mark 260 tunne- 26 kappland, skatt-

lagde intagor 65 tunne- 20 kappland och oskattlagde inkräktingar 10 tunne- 26 kappland; Erlinghundra kilen består af 62 tunne- $25\frac{3}{4}$ kappland allmänningssmark, och derutöfver af inkräktad ej skattlagd jord 8 tunne- $23\frac{3}{4}$ kappland; södra Allmänningen af 533 tunne- $4\frac{1}{4}$ kappland behållen allmänningssmark, 139 tunne- 20 kappland skattlagde intagor, och oskattlagde 61 tunne- $25\frac{1}{2}$ kappland; och norra allmänningssdelen af 805 tunne- 25 kappland behållen mark, och 145 tunne- 19 kappland, oskattlagd inkräktad jord.

Sollentuna och Seminghundra Häradsober hafva vid de sammanträden, som, i underdånig följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse, den 16 Mars 1824 till Dess och Rikets Kammar-Collegium samt Collegii derpå grundade Circulaire-Bref af den 14 April samma år, blifvit hållne, tillkännagifvit deras önskan, att dessa Allmänningar måtte få förblifva odelade, att hädanefter som hitintill begagnas till gemensam skogsfångst och mulbete; men Erlinghundra och Långhundra häradsober hafva deremot, i fråga om Allmänningarnas bibehållande eller delning, varit af stridige meningar, hvadan Eders Kongl. Maj:ts Nådiga beslut i ämnet, efter derom skeende underdånig anmälan, lärers få förväntas.

I den händelse berörde tvenne Allmänningar komma att delas, blifver deraf en följd, att hvad som redan ej finnes skattlagdt, kommer, på sätt och i den ordning åberopade Circulaire innehåller, att skattläggas; men om åter Eders Kongl. Maj:t vid frågans behandling, i nåder skulle anse det vara med allmän nytta mera förenligt, att Allmänningarne bibehållas ostückade, så lärers endast de tid efter annan skedde intagor enskilt komma att behörig skattläggning undergå.

Från och med år 1822 till och med 1827, hafva följande utsyningar blifvit beviljade och verkställda. På Sollentuna Härad's Allmänning: timmer 930 stycken, gårdsel 867, stör 332 lass och ved 1073 lass; På Semminghundra Härad's Allmänning: timmer 1712, gårdsel 241, stör 62 lass och ved 34 lass; På Erlinghundra Härad's Allmänning: timmer 266, gårdsel 76, stör 20 lass, och ved 4 lass; På Långhundra Härad's Allmänning: timmer 547, gårdsel 34, stör 6 lass och ved 20 lass; — eller tillsamman på alla Allmänningarne: timmer 3,455 st. gårdsel 1,118 lass, stör 410 lass och 1131 lass ved; utom vindfällerna och murknade träd, hvilka vid de af härad'sboerne tid efter annan skedde upprepningar lemnat betydliga tillgångar af ved och stängsel-ämnen. Som Allmänningarne förut blifvit mycket tillita-

de, så har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ansett nödigt att de sednare åren i möjligaste måtto inskränka utsyningarne, på det att skogarne måtte lemnas tid till återväxt, och häradernes innevånare, som sjelfve på flera ställen redan sakna till och med nödig vedbrand, i en framtid må kunna af de sålunda besparde allmännings-skogarne få någon undsättning.

För de årliga jagterne samt Allmänningarnas vård, äro 1 Öfverjägmästare, 3 Landtjägare och 11 Skogsvaktare för närvarande tjenstgörande med lön på Länets stat.

Bränntorf finnes icke, och utom det af Hofmarskalken von Francken begagnade byggnadssätt af så kallade skifteshus, hafva inga förbättringar i byggnads- och ej heller i stängselsättet ägt rum.

Bergsrörelsen.

Inom Frösåkers och Nördingshundra Häradar äro belägne: Forssmarks Bruk, som äges af Stats-Rådet, Commendören och Riddaren, Grefve af Ugglas, med privilegieradt stångjernssmide 2875 Skeppund årligen. Der sys-selsättas för bruksdriften 115 personer. Då jernpriset antages till 20 R:dr. Banco skeppundet, utgör sammantagne värdet af bruksafkastningen, tackjernet inberäknadt, 57,500.

R:dr. Banco. Under Forssmarks Bruk lyder Berkinge masugn, der arbetsstyrkan vanligen är 38 personer, och Johannisfors manufacturi och spiksmide, som sysselsätter 21 arbetare. Värdet af tillverkningarne, oberäknadt det dertill åtgående stångjern såsom upptaget bland värdet af brukssmidet, utföres till 2500 R:dr. Banco.

Vid dessa verk är årliga kolbehovvet uppskattadt till 9000 läster.

Hargs Druk, som äges af Kammarherren, Baron Oxenstjerna: Derstädes sysselsättas 108 personer, och vid derunder lydande Bennebols masugn 13 personer.

Privilegierade stångjerns-smidet utgör 3004½ skeppund årligen. Värdet derå, beräknadt efter ett mindre högt jernpris, eller 17 R:dr. B:co per skeppund, uppgår till 51,076 R:dr. 24 sk. Banco, och kolbehovvet vid Harg och Bennebol är uppgifvet till 8000 läster.

Skebo Bruk och Valsverk med derunder lydande Edsbro masugn äges af framlidne Commerce-Rådet Arfvedssons sterbhus-delägare. Skebo är privilegieradt till 2300 skeppund årligt smide, som, efter 17 R:dr. Banco per skeppund, utgör 39,100 R:dr. Banco.

Vid valsverket beredes årligen circa 2,200 skeppund jernplåtar, à 35 R:dr. B:co

per skeppund, för 77000 R:dr. Banco. Till smidet af tackjerns-blåsningen åtgår omkring 7000 läster kol, och till valsverkets drifvande circa 600 famnar gran- och tallved. Den arbetande personalen vid Bruket, valsverket och masugnen upptages endast till 91 personer.

Länna masugn, lydande till Wattholma Bruk i Upsala Län, tillhörig framlidne Hans Excellence m. m. Grefve Brahes sterbhusdelägare, hvarest vid tackjernsblåsningen, som, sker hvart annat år, sysselsätts aderton personer, lemnar vanligen 1500 skeppund, som efter 8 R:dr. per skeppund, uppgår i värde till 12000 R:dr. Banco. Kolbehofvet derstädes utgör 2350 läster.

Wellnora masugn under Rånäs Bruk i Sjuhundra härad sysselsätter vid blåsningen sexton personer, och der tillverkas årligen öfver hufvud 1600 Sk $\frac{1}{2}$ tackjern, som värderas, efter 8 R:dr. Banco Sk $\frac{1}{2}$, till 12,800 R:dr. Banco; hvartill erfordras omkring 2,600 läster kol.

Inom Bro och Wäddö samt Ly- och Sjuhundra häraders fögderi äro belägne Herr- engs grufvor, som en längre tid snart sagdt legat i ödes mål, så att vid 1821 års slut der endast funnos fem äldre grufarbetare, då Arfvedsonska huset i Stockholm år 1822 påbörjade ett nytt Bergsbruk derstädes, och

sedermåra fortfarit med den drift och ospar-
da kostnad, att arbetspersonalen nu mera
hunnit till 70 å 80 personer, hvaraf 40 äro
grufdrängar. Malmbrytningens årsbelopp upp-
går till omkring 18,000 Sk℥.

Vid dessa grufvor hafva följande betyd-
liga byggnader måst uppföras: En ångma-
chin med dertill hörande vattu-uppfordrin-
gar, fyra vindspelsverk till uppfordring af
malm och vatten, fem större boningshus med
tillsamman 40 stycken rum, fyra större fä-
hus, ett stall för 24 stycken hästar med
vagnshus.

Denna utvidgning i bergshandteringen
har för orten och särdeles Häfverö socken
medfört en betydlig vinst genom en säker
arbetsförtjenst och varuafsättning.

Rånäs Bruk, som äges af Hofmarskalken
Baron Reuterskjöld, är privilegieradt för 1500
Sk℥ smide och sysselsätter 36 personer. Då
jernpriset är 20 R:dr. Banco per Sk℥, utgör
Bruksafkastningen 30,000 R:dr. Banco år-
ligen.

Ortala Bruk, tillhörigt Arfvedsonska hu-
set, utsmider årligen 800 Sk℥ jern, hvarå
priset upptages till 17 R:dr. B:co. Sk℥, och
hela tillverkningsvärdet till 13,600 R:dr.
Banco. Femton personer äro vid smidet an-
ställda.

Vid dessa Bruk är årliga kolbehöfvet uppskattadt till omkring 5,000 Låster.

I Åkers skeppslag är beläget Wira jernbruk, som äges af Hof-Intendentskan Fredenheim. Detta bruk drifves med 20 arbetare, har 2:ne kniphammare, 2:ne sliphus och 2:ne poler-verk. Här tillverkas årligen omkring 6,400 diverse liar, som, upptagne efter vanliga försäljningspriset 39 sk. 4 r:st. Banco, lemna en inkomst af omkring 5204 R:dr. B:co, hvartill också kommer värdet af smärre eggjern, som upptagas till 165 R:dr. 42 sk. 2 r:st. Banco.

I Sotholms härad äro belägne Utö grufvor, hvarest sysselsättas 102 personer. Malmbrytningen för sistlidet år har uppgått till 50,026 Sk℥, hvarföre brytningskostnaden beräknas till 38 sk. 8 r:st. Banco pr. Sk℥, och priset på den samma år försålde malm, har varit 1 R:dr. för sprängd samt 8 sk. för brännmalm pr. Sk℥, allt Banco. Denna grufva äges af flera intressenter.

Å Järna socknars Allmänning i Öknebo härad har Ehrendahls Styckebruk i Nyköpings Län, som nu mera läser upphört, för flera år sedan upptagit en grufva kallad Wik; och ehuru någon malmbrytning der icke verkställes, erlägges likväl ännu skatt för grufvan, hvarföre densamma ibland grufvornas antal måst i Tabellen för landet uppföras.

Bränninge Bruk i nyssnämde Härad har fordom bestått af en stångjernshammare, en härd och 800 Sk $\ddot{a}$ årligt smide; men är nu mera nedlagdt, och rättigheten öfverflyttad på Thomsens hemman under Kihlafors Bruk i södra Helsingland. Nu finnas der 2:ne hamrar, som skötas af 2:ne smeder och 2:ne lärgossar, och tillverkas endast grofsmide af billar och plogar m. m. Tillverkningsbeloppet är omkring 50 Sk $\ddot{a}$ årligen, samt värdet deraf 1,500 R:dr. Banco. Årliga kolbehofvet är 150 läster.

Nyqvarns Bruk, beläget i samma härad, äges för närvarande af Revisions-Secreteraren och Riddaren Winkler samt Expeditions-Secreteraren Ulmgren. År 1757 den 19 December erhöll då varande bruksägare vederbörligt tillstånd, att till brännstål använda det årliga stångjernssmidet af 400 Sk $\ddot{a}$, tillika med 60 Sk $\ddot{a}$ frälsesmide. Medelst resolutioner den 20 December 1820 och 16 September 1822, har Eders Kongl. Maj:t i nåder beviljat Nyqvarns ägare, att, i afräkning på det vid Bruket för stål-tillverkning varande ämnessmide 460 Sk $\ddot{a}$, få årligen tillverka och på våg föra, större eller mindre del stångjern, dock icke öfver det utsatte beloppet; och den 10 Maji 1825 har, efter skedd undersökning af Bergmästaren i orten, Eders Kongl. Maj:t i nåder bifallit, att

Brukets redan privilegierade ämnessmide fick tillökas med 540 Sk $\frac{1}{2}$ årligen, att till brännstål och manufactur förädlas. Brukets årliga tillverkningsrätt med kolfångst från egna skogar, utgör således 1000 Sk $\frac{1}{2}$ i stångjern, brännstål och manufactursmide af köpe-tackjern från Rikets Bergslager. Hammarsmidet bedrifves med 1 hammare och 2:ne härdar, af 2:ne mästare, 2:ne mästersvenner och 2:ne koldrängar. Arbetet vid stål- och manufactursmedjan verkställes genom en stålbrännare och mästare, 1 hjälpsmed, 2:ne drängar och 1 à 2 gossar. Stålugnshuset, som förut innehöll blott en kista, byggdes ånyo af sten år 1825 och förseddes med tvenne kistor till stålbränning. Värdet af Brukstillverkningarna uppskattas till 25,000 R:dr. Banco. Kolbehovet är omkring 2,400 läster.

Slutligen bör jag icke förbigå att i underdånighet anmärka, att det jernbruk förre ägaren af Tyresjö, Brukspatron och Rid-daren af Eders Kongl. Maj:ts Wasa Orden, Sellander, der ämnat anlägga, ännu icke blifvit påbörjadt.

Andra Bruk och Fabriker.

På Landet finnas 20 stycken Tegelbruk, som årligen tillverka 1,697,000 takpannor
och

och murtegel. Dervid sysselsättas 83 stycken ständige arbetare; äfvensom 7 stycken kalkugnar. Behållna vinsten af dessa inrättningar uppgifves till 20,994 Riksdaler Banco.

Under de sist förflutne 3:ne åren hafva vid Gustafsbergs Säteri å Wermdön, invid den så kallade Fahrsta-viken af saltsjön blifvit uti större skala anlagde.

1:o En fabrik för allehanda porcellaine. — Betydliga åbyggnader äro der i sådant ändamål uppförde, dels af sten och dels af korsvirke med tegel, samt dels af timmer och bräder, allt efter olika behofver och inrättningar, så att de uppbygde husens antal för närvarande utgör några och 20 stycken, hvaraf en del i tvenne etager om 50 alnars längd och 15 till 20 alnars bredd under tegeltak. Till porcellains-massans förfinande äro inrättade: 1 stor korssqvarn och 41 par mindre qvarnstenar af på stället bruten och huggen granit. Af dessa äro 31 par anbragte för ett vattenfall, hvarmed mjölqvarnen förut vid 8 alnars fall drifvits, men hvilket vatten, genom en underjordisk rörledning på 1500 alnars längd, vunnit ett fall af 23 alnar 7 tum lodrätt höjd, hvarifrån det nedstörtar på ett hjul af 16 alnars diameter. Till de öfrige qvarnarne användas hästkrafter. Så väl vatten-

hjulet som alla utvexlingar till dessa inrättningars drifvande, äro af gjutet jern. Dessutom äro till samma ändamål, eller massans förfinande, särskilde slamminrättningar anbragte, hvilka så väl vinter som sommar kunna användas. Det hns, om 50 alnars längd och 17 alnars bredd, hvarest porcellains pjäserne förfärdigas ifrån den råa massan, uppvärmes förmedelst 2:ne i en källare derunder anbragte värmugnar af tackjern, hvarifrån värmen, efter behofven, ledes till alla verkstäderna, hvilka således icke äro besvärade eller satte i fara med någre särskilda eldstäder. I särskilda hus äro med eldfast tegel uppförde, dels till kalcinering, dels ock till bränning af porcellaine och fayance samt till emaljs inbränning, 5 stycken större och mindre ugnar.

I och för denna fabriktion, som genom Brukspatronen Öhmans outtröttliga bemödande, och med använde betydliga kostnader blifvit påbörjad, och nu nyligen fullbordad, äro för närvarande 40 arbetare, en del från utländska fabriker, för att inlära Svenska ynglingar. Äfven äro verklige artister anställda för finare målning i äkta porcellain, hvilket äfven kan tillverkas. Af sakkunnige personer är fabrikatets beskaffenhet undersökt och befunnits jemförligt med det Engelska.

2:do En fabrik för hvita vaxljus med bleke för 20 till 30,000 skålpunds tillverkning, med dertill tjenlige inrättningar och särskildte boningshus. Dervid äro nu anställda 6 arbetare, nemligen 3 mans och 2:ne qvinspersoner samt en gosse. Gustafsbergs fabriksanläggningar äro nu mera ställda under ett särskildt bolag.

Vid Kummelnäs egendom i Bo Kapell på Wermdön är under anläggning en Technisk Kemisk Fabrik, sedan den vid Grips-holm varande enahanda fabrik i Augusti månad 1825 genom en olycklig våldeld förstördes.

Under loppet af år 1827, hafva vid Kummelnäs, med betydlig kostnad blifvit uppförde: ett större fabriks-hus af sten, samt flere trädbyggnader, ej mindre för fabrikationerne, än för fabriks-arbetarne. Större delen af dessa hus hafva ännu icke hunnit att fullkomligen inredas; men det oaktadt tillverkades förlidet år, med 12 arbetare, 1618 $\frac{1}{16}$ kanna vinättika, 17,859 $\frac{7}{8}$ d:o maltättika, 1072 $\frac{1}{4}$ $\mathcal{L}$ saltsyra, och 22 $\frac{3}{4}$ $\mathcal{L}$ schéelesgrön färg. Värdet häraf är upptaget till 15,000 R:dr. Banco.

Beskaffenheten af fabrikationen beror hufvudsakligen på kemiska processer, och består af mineral- och växtsyror till beredande af skedvatten, rykande salpetersyra, saltsyra, ättika och hvarjehanda färgsorter.

Vid Elfvik på Lidingön har varit en stor klädesfabrik med privilegier af år 1799, hvilken drefs med eld och luftmachin, men som nedbrann i Maj månad 1823, och lä-
rer icke komma att ånyo uppbyggas.

På Mölna hemman å samma ö, är en färgstofts-fabrik inrättad, som sysselsätter 6 personer, värdet af det gods som årligen för-
males uppgifves till 9250 R:dr. B:co.

Vid lägenheten Wårjtorpet eller Järfva i Solna Socken, fortsättes det der varande Kattunstryckeri och ett Bomullsväfveri med 3:ne stolar, som hvardera sysselsätta 3:ne per-
soner. Under förlidet år äro 83 stycken tryckta till dukar, och 136 stycken till Kat-
tun, hvaraf värdet utgjordt 6,335 R:dr; samt 96 stycken bomullsväfnader, förfärdigade till ett värde af 1,774 R:dr. 32 sk. Banco, eller
tillsammans 8109 R:dr. 32 sk. B:co.

Den på lägenheten Frescati anlagde Ble-
keri inrättning af Engelsmannen Cumming,
har upphört.

Vid lägenheten Tomteboda i Solna soc-
ken, fortsättes Blankläders-fabriken med 2
å 3 arbetare. Tillverkningen är i aftagan-
de och beräknad blott till 1500 R:dr. B:co
om året.

I Bromma Socken vid lägenheten Äp-
pelviken finnes en anläggning för tillverk-
ning af Berlinerblått, med 1 å 2 arbetare.

Afkastningen uppgifves vara endast 300 R:dr. Banco om året.

På lägenheten Stärkelsebruket å Kongl. Djurgården har, Kopvardie Kapitenen Ahlbom inrättat en Såpfabrik, som drifves med 3 å 4 personer, hvarvid årliga tillverkningen är 400 fjerdingar såpa, i värde ansedde till 2000 R:dr. B:co.

Vid Ahlberget å Kongl. Djurgården är äfven anlagd en dylik fabrik, med hälften mindre arbetsstyrka och afkastning.

På Waldemarsudden, också å Kongl. Djurgården, har en Oljeqvarn blifvit uppförd, der 1 person sysselsättes, och tillverkningen har blifvit uppgifven till 1000 kannor linolja.

Tvenne Pappersbruk finnas: nemligen Nyforss i Tyresjö socken, hvarest sysselsätas 41 mantalsskrifne personer, lumpsamlare inberäknade, och der tillverkas omkring 2000 Ris mest tryckpapper årligen, emot en behållen inkomst af ungefär 1200 R:dr. B:co; samt Tumba i Botkyrka socken, tillhörigt Rikets Ständers Bank, hvarest årligen sysselsätas 50 karlar och 60 qvinnor. Vid detta bruk tillverkas endast papper för Banco- och Riksgäldsverkens behof, till ett årligt belopp af ungefärligen 5000 Ris.

Vid Tvetabergs mekaniska Bomullsspinneri, som sysselsätter 13 arbetare, uppgifves årliga tillverkningen till 5,521 R , ut-

görande 28,057 sträng bomullsgarn, till ett sammanräknadt värde af 5,520 R:dr. B:co.

Vid lilla Cathrinebergs Bomullsväfveri tillverkas årligen omkring 3000 alnar bomullslärf, med en arbetsstyrka af 8 personer; och vid Fredriksdahls enahanda fabrik med lika arbetsstyrka är årliga tillverkningen omkring 4000 alnar. Priset å denna bomullsväf är nu 21 sk. 4 r:st. Banco alnen.

Vid Charlottendahls Klädesfabrik uppgår tillverkningen till nära 2000 alnar gröfre kläde, hvilket betalas med 2 R:dr. B:co alnen. Der sysselsättas 8 arbetare.

På Finnboda Beckbruk med fyra arbetare har år 1827 blifvit brändt 1694 tunnor Beck, som efter ett medelpris a 7 R:dr 16 sk. Banco per tunna, gör 12,422 R:dr. 32 sk. Banco.

Lilljeholms Ättikebryggeri med 2:ne arbetare tillverkar ättika för 1000 R:dr. B:co årligen.

Dessa 5 sistnämde inrättningar äro alla belägne i Brännkyrka socken.

Slutligen bör också anmärkas Norrtelge Gevärsfactori, som disponeras af Arfvedsonska huset, och hvarest med en arbetspersonal af icke mindre än 145 personer, tillverkas årligen 2000 till 3000 gevär för Eders Kongl. Maj:ts och Kronans räkning.

Öfrige i Tabellen för landet upptagne anläggningar, såsom Garfverier och Stampverk samt Kimröksbrännerier, äro så högst obetydliga, och deras arbets förtjenst så tillfällig, att den icke med någon visshet kunnat uppgifvas.

Salpeter tillverkningen utgjorde:

1823	. . . . .	854	L $\mathcal{L}$ 6	℔ 29	lod.
1824	. . . . .	656	— —	—	17 $\frac{3}{4}$.
1825	. . . . .	843	— 12	—	26 $\frac{1}{3}$.
1826	. . . . .	539	— 8	—	16.
1827	. . . . .	987	— 4	—	—

eller tillsammans god-

känd oluttrad Salpeter 3880 L $\mathcal{L}$. 12 ℔ 25 $\frac{1}{12}$ l.

Uti Länets finnas 70 stycken större och mindre Plantlador, inredde på Österbottniska sättet, samt 30 stycken Log-golf fyllda med jord, hvilka, då de skötas med drift, minst kunna gifva 1,200 L $\mathcal{L}$ salpeter årligen. I norra delen af Länets och Roslagens länas den mesta salpeter, och der hafva äfven possessionater föregått allmogen med exempel. Uti Söderby, Carls, Wäddö, Häfverö och Bro socknar äro byggde 25 stycken större och mindre plantlador, hvilka skötas utmärkt väl; och de som i synnerhet befrämjat denna tillverkning, äro Statsrådet Kommendören och Riddaren Grefve af Ugglas, Kapitenen Stjernheim och En-

kefriherrinnan Montgomery född Cederhjelm. Föröfrigt och om priset på salpeter icke allt för mycket nedsättes, skola Länets innevånare snart nog inse fördelen af denna näringsgren, och med mera drift vinlägga sig om dess förbättring.

Andra Näringar.

De betydligaste äro, utom handeln med säd och ladugårdsproducter samt trädgårdsväxter; hö och halm, som dagligen införes till försäljning i hufvudstaden och i småstäderna; skogseffecter af ved, kol, bräder och bjelkar, dessutom sjöfart, skjutsning fiske och skälskytte.

Utom hvad som vintertiden dagligen införes af ved, kol, bjelkar och sparrar samt på torgen försäljes, har åtminstone hvarje af de sednare åren från Länet sjöledes till hufvudstaden inkommit 20,000 famnar ved af alla slag, samt minst 12,000 läster kol.

Priset å veden har varierat: för björk från 6 R:dr 32 sk. Banco till och med 8 R:dr Banco famnen; för al och tall från 3 R:dr. 16 sk. till 4 R:dr. 32 sk. Banco; och för gran från 3 R:dr till 4 R:dr. Banco famnen. Kolprisen hafva varit 3 R:dr. 16 sk. à 4 R:dr. Banco lästen. Dessutom har till småstäderna

en icke obetydlig qvantitet ved och byggnadsämnen blifvit afyttrade; likasom mycket kol till bruken.

Sjöfarten idkas med 194 stycken större båtar eller Roslags Galeaser, hvilka, genom fraktfarter, dels till Stockholm med bjelkar och bräder från sågverken i norra provincerne och dels till bruken i södra delen af Riket, inbringa mycken förtjenst åt ägarne. Ehuru hinderlig för jordbruket skjutsningen i allmänhet anses, tillkyndar den likväl Allmogen i synnerhet närmast hufvudstaden en betydlig vinst. Ett medium af 5 år utvisar att, oberäknade det antal hästar af årligen minst 6,893 och högst 8,306, hvarmed från närmaste orter, skjutsning vid Packaretorget i Stockholm blifvit bestridd, hafva vid de i Länet befintlige 47 gästgifverierne utgått 100,464 hästar årligen, och derjemte på samma tid till Kronoskjuts 9,514, till fångskjuts 1,097 och till postens fortskaffande från 32 stycken posthemman 6,482 stycken hästar.

Fisket bedrifves för närvarande med öfver 1,000 stycken så kallade skötbåtar, utom en mängd mindre farkoster. Årligen har blifvit fångad och insaltad, mest till försäljning i Stockholm införde, omkring 4,000 tunnor strömming; och derutöfver har Länet blifvit försedt med sitt behof af denna va-

ra. Priset har varit från 10 R:dr. till 13 R:dr. 16 sk. B:co tunnan. Beloppet af de andra fisksorterne, som till myckenhet fångas, kan ej uppgifvas med någon slags säkerhet, emedan skärgårdsboerne, dels sjelfve, snart sagdt dagligen afyttra den färska fisken vid Stockholms hamnar, och dels i fiskes-orterne, till dit ankommande fiskköpare. Jagten består af sjöfogel och annat vildt, men hufvudsakligast i skälskytte. Utom hudarne, som efter deras storlek och godhet betalas, kan antagas, att 300 *L* skälspeck årligen afyttras af skärgårdsboerne, som vanligen betalas med 3 R:dr 16 sk. B:co *L*.

Vidare kan också till bi-näringar hänförras BiskötseIn, som allt mer och mer utvidgar sig. De som på ett utmärkt sätt beflit sig, att undervisa Allmogen i denna nyttiga hushållsgren äro Majoren och Riddaren Baron Leuhusen och Expeditions Krono-Befallningsman Tillberg. Den förstnämde har på särskildta ställen i Roslagen utspridd öfver 250, och Tillberg 140 stycken bikupor, emot en viss årlig afkomst åt deras vårdare. Flere andre ståndspersoner i Länet hafva jemväl börjat att åt Bihandteringen lemna mycken uppmärksamhet.

Och då bränvins-tillverkningen icke inskränkes till husbehof, utan på flere orter, der större brännerier blifvit anlagde, kan an-

ses såsom en i fabriksform till det högsta uppbringad anstalt: så intager äfven bränvins-bränningen ett rum bland bi-näringarna. Det medium af årliga tillverkningen som, vid jemförelse af den till taxering uppgifna pannerymden, och en icke ovanligt högt beräknad behållning uppkommer, är icke mindre än 925,730 kannor bränvin, hvar af största delen försäljes dels på krogarne i Länet och dels i Stockholm, med icke obetydlig vinst.

Nästan öfverallt finnas bekväma vägar och broar, som ansemligen bidraga till rörelsens vidmakthållande och utvidgande.

Sedan fråga blifvit väckt om en allmän vägs anläggande från ena till andra ändan af Huddinge socken, der någon väg tillförne icke funnits, hvilken skulle tagas från Fittja tingsställe till Huddinge kyrka, och derifrån till norra ändan af sjön Orlongen, samt vidare öfver Sundby, Lisma och Länna ägor till Länna gästgifvaregård: så har Eder Kongl. Maj:t, efter det undersökning vid Häradshöfdingen i orten föregått, och Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande jemväl underdånigt utlåtande afgifvit, genom nådig resolution den 19 Mars innevarande år, ej allenast förordnat att berörde väg, genom södra och vestra delarne af socknen, såsom för kommunikationen i orten nödig, skulle anläggas, och som

sockneväg indelas; utan ock att, i öfverensstämmelse med flere socknemäns yrkande, en till större delen redan färdiggjord, för kommunikationen lika nödvändig, genom norra och östra delarne af socknen löpande väg förbi Badlingsta och Ågestad, skulle på enahanda sätt underhållas.

Dessa väganläggningar äro med den drift företagne, att arbetet inom detta årets utgång troligen hinner att slutas.

Till undvikande af den både kostsamma och besyrliga Ununge färga i Ununge socken och Frösåkers härad, hafva Skebo Bruksägare anlagt en ny väg emellan detta Bruk och torpet Värn på östra sidan om sjön Närdingen, hvarigenom mycken lättnad i afseende å kommunikationen med Söderby och angränsande socknar samt Norrtelje stad, i synnerhet höst och vår, då färjan ej kan begagnas, kommer att beredas denna ort. Vägens längd är 8,040 alnar eller nära $\frac{1}{2}$ mil.

Till arbetet har åtgått 1094, dels kör-, dels karledagsverken; och mycken stensprängning, samt trummors anläggande har derut-öfver måst bekostas.

Åtskillige af Wermdö församlings innevånare hafva äfven öfverenskommit om en bros uppförande öfver Skurusund emellan Wermdön och fasta landet der öfverfarten med färja ombesörjes; och Eders Kongl. Maj:t

har icke allenast i nåder gillat Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i detta ämne gifne utslag utan ock, efter derom skedd underdånig ansökning, uti nådig skrifvelse den 23 Mars 1825 täckts bifalla, att, med afseende å den nytta som broanläggningen medförde, skulle ett låneunderstöd af allmänna medel lemnas på 12,000 R:dr. Banco, att emot 4:ra procents ränta och 2:ne procents årlig afbetalning af capitalet utgå, på sätt högstberörde skrifvelse närmare omförmäler. Och vederbörande hafva nu gått i författning om förberedande anstalter i och för denna brobyggned.

I stället för den färga, som varit begagnad till öfverfart emellan Lofön och Eckerön i Färentuna Härad, har, sedan En af Rikets Herrar, Stads-Rådet Riddaren och Kommendören af Eders Kongl. Maj:ts Orden, Herr Grefve M. Rosenblad, till brobyggnad skänkt 1000 R:dr. Banco och Eckerö och Munsö öfrige sockneboer, efter hemman-talet beräknadt, sammanskjutit hvad som derutöfver erfordrades eller 1500 R:dr. Banco, uti hvilket sammanskott Hans Excellence Herr Grefven äfven deltagit för sin egendom Stafssund på Eckerön med underliggande hemman, under loppet af vintern och sistledne vår, en trädbro på stolpar, nära 100 alnar lång, af antagen skicklig byggmästare blifvit uppförd.

Sånga och Skå, Färentuna och Hilleshögs socknemän äro också betänkte på, att i stället för färgefarten emellan Lofön och Färentuna socken, eller öfver det så kallade Lullehofssundet, uppföra en bro; och i detta afseende hafva sammanträden, så väl hos Häradsrätten, som inför Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande blifvit hållne, och utförandet häraf, beror endast på möjligheten att finna utväg till nödlige medel för uppköp af virke och andra materialier som sedermera skulle af socknemännen genom en viss årlig afbetalning återgäldas.

Den på Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning företagne uppmuddring af farleden vid Almare Stäk har om sommaren år 1823 blifvit fullbordad, dervid uppreprensning verkställdes på en längd af 850 fot norr om Stäkes bro, och en ränna upptogs till 36 fots bredd på botten och fulla 9 fots djup under den lägsta vattenhöjd i Mälaren, hvilken åter blifvit försedd med 8 stycken Duc d'Alber och en Isbrytare utom den som förut der funnits, hvarjemte flere andra kostsamma sprängningar och förbättringar der blifvit verkställda; och som Eders Kongl. Maj:t uti nådig skrifvelse den 24 Mars 1824, anbefallt mig, att öfver denna segellets vidmakthållande, i hvad på Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande kunde ankomma, hafva

tillsyn, så anser jag mig nu böra i underdånighet anmäla, att under den förflutne tiden några händelser icke inträffat som påkallat min uppmärksamhet till rättelse och förändring.

Åkers Kanal-anläggning är fullbordad, och har taxa för farten derigenom blifvit af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet föreslagen samt vunnit nådig stadfästelse. Seglationen inskränker sig dock ännu endast till de få båtar som från salt-sjön besöka trakterne omkring Garnsviken, och de med säd och ved derifrån till hufvudstaden afgående.

Wäddö Kanal är under arbete. Och beträffande Södertelje Kanal och Slussverk, så lærer Directionen härföre redan hafva till Eder Kongl. Maj:t afgifvit underdånig berättelse om förhållandet med seglationen. Emedlertid bör Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånighet anmärka, ej allenast den beqvämlighet som tillskyndas sjöfarande, då fartyg till visst lästetal kunna anlöpa hufvudstaden, utan att behöfva passera den oftast besvärliga farleden förbi Waxholm, utan också den särskilta vinst som derigenom tillskyndas Södertelje stad och orten deromkring genom försäljning af hvarjehanda förnödenheter åt de sjöfarande.

Underdåniga förslager hafva till Eders Kongl. Majt inkommit: att inrätta en Kanal från sjöarne Malungen, Drefviken och Orloggen i Brännkyrka Socken till Åhrstaviken, hvarigenom ville beredas en mindre kostsam transport till hufvudstaden, i synnerhet af skogseffecter från de skogrika trakterna omkring desse sjöar; att genom upprensning af Kolströms och Lillströms sunden på Wermdön, lätta segelfarten derigenom, samt att öppna en farled genom Nänninge sund i Rådmansö Kapell; och sedan, uppå Eders Kongl. Majts befallning de socknars innevånare, som af farlederne förmodades kunna hemta närmaste fördelen, blifvit hörde om de bidrag de vore villige att åstadkomma, i händelse desse arbeten skulle sättas i verkställighet: så beror, efter underdånig anmälan om vederbörandes yttranden, uppå Eder Kongl. Majts Nådiga beslut, hvad som härvid ytterligare kommer att tillgöras.

Politisk Författning.

Kammar Verk: Inga hemman hafva förfallit i ödesmål, men deremot hafva genom Hargs och Gräsö rekognitions-skogars inlösande till skatte, $3\frac{3}{8}$ mantal tillkommit i Frös-

Frösåkers Härad, $\frac{3}{8}$ mantal i Thuringe socken, och Öknebo Härad hafva från kronoblivvit till bytes frälse-hemman förändrade samt påförde jordeboks- och hemmantals räkta, i följd af Eder Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-Collegii skrifvelse den 4 Septemb. 1823. Och dessutom hafva 2:ne nybyggen blifvit påbörjade i Sollentuna Fögderi.

Den af Eder Kongl. Maj:t uti Nådig skrifvelse den 20 Febr. 1821 till verkställighet år 1824 anbefallte jordransakning, har också då för sig gått, utan andra hufvudsakliga anmärkningar, än endast af några få skiljaktigheter, uti hemman och lägenheter åsatte mantal och storlek, samt andre, beskattningssättet rörande omständigheter, hvilket allt blifvit föremål för särskilt granskning och meddelande utlåtanden.

Äfvenledes har, i underdånig följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning extra Roterings-jemkningen år 1826 blifvit verkställd, på sätt de dertill förordnade committerades, till Eder Kongl. Maj:t, den 17 Maj förlidit år afgifne underdåniga berättelse innehåller.

Sedan hehörig undersökning skedt af inkomne i Province Kontoret befintlige chartor och handlingar, har det visat sig, att under den tid Kongl. Enskiftes Stadgan va-

rit gällande, hafva $39\frac{1}{2}$ mantal blifvit utbrytne i 66 stycken särskilte enskiften, med en sammanräknad jordrymd af 7,078 tunnland 29 kappland, förutan de nu under afslutande hos Landtmätarne varande enskiftes mål, hvilka ej ännu så långt avancerat, att någon bestämd uppgift på Areal beloppet derå kunnat uppgifvas.

Storskiftes verket och delning af samfällig mark, har oafbrutet fortgått, dervid årligen 8 à 10 Landtmätare varit sysselsatte. Med någorlunda säkerhet kan antagas, att omkring 15,000 tunnland jord af diverse slag årligen blifvit skiftade, hvaraf följer, att jordbruket tilltager i progressivt förhållande, och att Landtmanna producter förökas till fördel för befolkningen.

Förhållandet emellan själfägande jordbrukare, arrendatorer och brukare af andras jord är följande:

I Frösåkers och Nördinghundra Fögderi, som består af $570\frac{1}{24}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $330\frac{13}{2}$ mantal: af embets- och tjenstemän innehafvas såsom boställen $25\frac{3}{6}$ mantal, och 214 mantal äro upplåtne åt Arrendatorer och brukare.

I Lyhundra och Sjuhundra samt Bro och Wäddö fögderi: bestående af $720\frac{1}{12}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $492\frac{11}{24}$ mantal: boställen $42\frac{5}{8}$ mantal, och 185 mantal äro upplåtne åt Arrendatorer och brukare.

Inom Åkers och Wärmdö fögderi, som består af $572\frac{1}{4}$ mantal: brukas $353\frac{13}{16}$ mantal af ägarne sjelfve, $15\frac{1}{2}$ mantal äro boställen och $202\frac{15}{16}$ mantal äro upplätne åt brukare och Arrendatorer.

I Lång- Semming- och Erlinghundra fögderi, der $752\frac{7}{16}$ mantal befinnes, bruka ägarne sjelfve $434\frac{7}{16}$ mantal; $43\frac{5}{8}$ mantal äro boställen, och åt brukare äro upplätne $274\frac{3}{8}$ mantal.

I Soll- och Wallentuna Härader, samt Danderyds Skeppslag, som utgöres af $451\frac{3}{20}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $179\frac{101}{192}$ mantal; boställen äro $30\frac{19}{64}$ mantal, och åt Arrendatorer samt landtbönder äro upplätne $241\frac{157}{480}$ mantal.

I Färentuna fögderi, som består af $195\frac{1}{4}$ mantal, bruka ägarne sjelfve 104 mantal: boställen äro $3\frac{1}{2}$ mantal, och åt Arrendatorer och brukare äro upplätne $87\frac{3}{4}$ mantal.

Svartlösa fögderi innehåller $399\frac{7}{12}$: deraf bruka ägarne sjelfve $180\frac{1}{3}$ mantal: $17\frac{23}{24}$ mantal äro boställen och $201\frac{7}{24}$ mantal upplätne åt Arrendatorer och brukare. Och i Sotholms fögderi är förhållandet, att af de $381\frac{2}{3}$ mantal hvaraf fögderiet består, brukas $180\frac{3}{4}$ mantal af ägarne sjelfve, $9\frac{7}{12}$ mantal äro boställen, och $191\frac{1}{3}$ mantal äro till bruk åt andra personer upplätne.

Af de 4,042 $\frac{37}{80}$ mantal hvaraf Länets utgöres, brukas alltså 2,255 $\frac{287}{576}$ mantal af ägarne sjelfve, 188 $\frac{547}{576}$ mantal äro boställen och 1,598 $\frac{7}{80}$ mantal äro upplätne åt Arrendatorer och brukare.

Hemmans klyfningen behagade Eders Kongl. Maj:t inhämta af i underdånighet bilagde Tabell.

Efter 1827 års uppskattning är medelvärdet af 1 mantal 4,674 R:dr, af 1 mantal frälse ränta 2,028 R:dr, af lägenhet 2,112 R:dr, af Bergsbruk 140,580 R:dr, af manufakturier 7,340 R:dr och af qvarn 2,725 R:dr Banco.

Rusthållen utgöra 328 $\frac{3}{8}$ oförmedlade mantal, förmedlade till 298 $\frac{3}{4}$ mantal, hvilkas jordeboks- och hemmantals-räntor uppgingo, efter sistlidit års markegångs-pris, till 14,494 R:dr 32 sk. 6 r:st. Banco; och augmenterne som utgöras af 307 $\frac{7}{8}$ oförmedlade mantal, förmedlade till 278 $\frac{13}{8}$ utgjorde förlidit år, efter enahanda beräkningsgrund, räntor till ett belopp af 15,115 R:dr B:co.

Rotefrihets-afgift erlägges af 13 $\frac{37}{8}$ hemman, med tillsamman 165 R:dr 12 sk. B:co.

Länets Invånare häfta icke för någon skuld hos Eder Kongl. Maj:t och Kronan för undsättnings spannmål. Men deremot utestår 10 stycken odlingslån från Rikets Ständers Bank, hvilkas sammantagne belopp, vid

1827 års slut utgjorde 9,172 R:dr 24 sk. 4 r:st. Banco; Åtta Bancolån emot 5 procents ränta uppgående till 32,802 R:dr 4 sk. B:co; 123 stycken landtegendoms-lån mot fyra procents ränta, uppgående till 282,824 R:dr 19 sk. 6 r:st Banco; och 4 stycken Brukslån emot enahanda ränta, till 55,148 R:dr 12 sk. Banco, eller tillsammans låne-försträckningar från Rikets Ständers Bank 379,947 R:dr 21 sk. 10 r:st Banco.

1826 års missgynnande väderlek och deraf inträffade mindre goda skörd, invercade ofördelaktigt på penninge-ställningen i Länet; och de medel som för privates fordringar måste indrivas, utgjorde 63,138 R:dr 7 sk. Banco, hvarjemte Krono-Utskylder måste utmätas till ett belopp af 15,426 R:dr 20 sk. 2 r:st Banco, eller tillsamman 78,564 R:dr 27 sk. 2 r:st Banco. Likväl försåldes härfore, i brist af lös egendom, endast fyra små fastigheter.

Eljest torde skatter och andra allmänna onera, kunna utgöras med mera lätthet i detta Län än uti de fleste andra provinser i Riket, i anseende till de flere omvexlande näringsfång som erbjuda sig, samt Länets fördelaktiga läge och nära beröring med hufvudstaden, hvarigenom en liflig och lönande varu-afsättning uppkommer. Någon klägan öfver tyngderne af allmänna besvär,

böra således ej med skäl kunna äga rum, och med få undantag utgöres de också i vanliga år ordentligt och med beredvillighet.

Väghållning och inqvartering kunna likväl för orterne närmast Hufvudstaden, anses såsom mer än vanligt tryckande.

Fromma Stiftelser.

Kongl. Invalid-Inrättningen vid Ulricsdahl; till underhållande hvaraf äro anslagne inkomsterne af alla de, sedan 1812 års Riksdag till Kongl. Maj:t och Kronan redan indragne och framdeles indragande bostäl-
len och indelningar vid f. d. Adelsfane-Regementet, utom Chefs-indelningen. Dessa till Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Stats-Kontor ingående inkomster, variera efter olika markegångspris, och skola de näst föregående åren uppgått till omkring 10,000 à 12,000 R:dr R:co; men då alla de till Invalid-Inrättningen anslagne Adelsfane-indelningar hunnit indragas, lärers den samman-
slagne inkomsten deraf, komma att öfverstiga 20,000 R:dr Banco.

Antalet af Invalider, som utgöres i allmänhet af f. d. Under-Officerare och gemene man, har hittills icke öfverstigit 80; med

ett inskränkt antal f. d. Officerare, 12 à 14 stycken.

Vid Ulricsdahls Kongl. Lustslott, har Eder Kongl. Maj:t i nåder täckts anvisa passande rum för denna Corps, som styres af 1 Commendant med nödig betjening, samt har till Öfverstyrelse en af Eder Kongl. Maj:t i Nåder förordnad Direction, som utgöres af Eders Kongl. Maj:ts General-Adjutanter för Arméen och Flottan, samt Stats-Secreteraren för Krigs-ärenderne.

Allmänna Institutet för Blinda och Döfstumma, beläget å Kongl. Djurgården. Denna undervisnings inrättning, för af naturen vanlottade likar, hvilken först i form af enskilt pensions-anstalt för ett par decennier sedan af Protocolls-Secreteraren och Riddaren P. A. Borg, småningom grundades på resultaten af hans enskilda experimenter, samt deraf härledda erfarenhet, vann inom få år en hastig tillväxt ej mindre uti vetenskapligt hänseende, genom tillämpning af de i andra länder, synnerligen uti Frankrike, redan härutinnan gjorda upptäckter och längre utvecklade läromethoder, än ock uti ekonomiskt och finansiellt afseende, genom välgörande personers frikostighet och beständigt tillflytande bidrag af Allmänheten i åtskillige delar af Riket. Redan år 1810 hade undervisnings-företaget visat sig vara åt-

följdt af den framgång, att icke allenast då varande Drottningen Högstsalig Hennes Maj:t Hedvig Elisabeth Charlotta, fann Institutet förtjent af sitt närmare inseende och höga beskydd, utan ock att vid samma års Riksdag, Rikets Ständer funno sig böra detsamma uppmuntra och genom anslående af en årlig underhålls-summa 3,333 R:dr 16 sk. B:co, som ännu fortfarande för hvarje år utgår, lemna ett kraftigt och ständigt understöd åt det berömvärda bemödandet, att till nyttige samhälls medlemmar dana varelser, hvilka eljest skulle för sig sjelfve och det allmänna blifva förlorade.

Från denna tidpunkt daterar ock Institutet sin tillvaro såsom Allmän Inrättning. Genom flerfaldiga donationer har fonden nu uppgått till något öfver 65,000 R:dr Banco. Genom Eders Kongl. Maj:ts Nåd äger Directionen rätt, att sedan nästlidne år öfver hela Riket uppbära en årlig Collect i Kyrkorne, hvaraf Inrättningen räknar en inkomst af per medium 1,000 R:dr Banco årligen, till underhåll för ett ökadt antal elever.

Genom Eder Kongl. Maj:ts den 6 Mars år 1816 utfärdade och ännu gällande Nådiga Reglemente, med de deruti sedermera gjorde tillägg och förändringar, bestämmes ej mindre formen för Institutets Styrelse under högsta ledning af Hennes Maj:t Drott-

ningen såsom beskyddarinna, samt närmare inseende af den särskilt nådigst tillförordnade Direction, än ock underhållstagarnes antal och ålder, nemligen: 13 barn af begge könen, emellan 11 och 14 års ålder, ett från hvarje af Rikets Stift, Hufvudstaden dervid betraktad, såsom utgörande ett särskilt sådant, hvartill Consistorierne äga föreslå lämplige subjecter, och hvilka få begagna Institutets undervisning i 5 à 6 års tid, men hvarifrån de, efter genomgången lärocours, hvilken numera vanligen åtföljes af undervisning i Christendomen, sedermera återvända till sina hemorter, att utsättas såsom arbetare uti de yrken och handtverk eleverne derjemte vid Institutet lära. Emot betalning af 150 R:dr B:co om året, emottagas dessutom så många döfstumma barn inom den för undervisningens emottagande lämpliga ålder som sig härtill anmäla; och på sådant sätt underhålles vid Institutet, genom det Kongl. Husets frikostighet 3:ne elever, samt på Eders Kongl. Maj:ts nådiga bekostnad 3:ne andra, äfvensom särskilt, dels för inkomsten af den årliga collecten och dels uppå öfverskotts afkastningen af Institutets fond ännu 8 elever, så att total beloppet af underhålls- och undervisningstagare för det närvarande utgör 27 personer.

Undervisningen vid Institutet ombesörjes af 1 föreståndare, 2:ne underlärare, 1 lärarinna för flickor och 4 mästare för Verkstäderna.

Institutet fortfar att tills vidare begagna sig af lägenheten Manhem, emot hyra till ägaren Protocolls-Secreteraren och Riddaren Borg.

Framlidne Hans Excellence m. m. Grefve Claes Horn till Ekebyholm, har i lifstiden, med förbehåll att sådant icke förr än efter hans död skulle blifva kungjordt, förärat till Stockholms Läns Veneriska Kurhus-inrättning ett Capital af 8,333 R:dr 16 sk. Banco, på det att denna inrättning skulle blifva i tillfälle att hjälpa ett större antal sjuklingar från det bittraste af alla eländen, och möjligen fortskynda den tid, då en årlig, för den arbetande klassen betungande afgift till samma ändamål kan umbäras. Enkefru Grefvinnan Horn född Blomstedt, har låtit utbetala detta Capital tillika med ränta derå ifrån den 1 Maj 1824 till den 1 November 1825, eller tillsamman 9,083 R:dr 16 sk. Banco.

Framlidne Hofmarskalken J. G. Wattarang har i lifstiden, den 29 April 1826, gifvit åt Stockholms Läns Lazarets-Inrättning, och till understöd för fattiga sjuka, som från länet der intagas, under benämning af Watt-

rangske dispositionen, ställd under Kongl. Lazarets-Directionens förvaltning 8,000 R:dr B:co med vilkor, att denna summa icke an- norlunda än till understöd vid Länets sjuk- vård användes, och att, om i en framtid Läns Lazarettet förflyttas från Kongl. Sera- phimer-Lazarettet, denna fond icke må med andra förblandas, utan då, såsom Länets en- skilta tillhörighet, för det bestämda ändamå- let användas och redovisas.

Utom de Donationer som framdeles fin- nas upptagna i berättelsen om skolorna, haf- va vidare följande fromma Stiftelser blifvit anmälte, såsom tid efter annan gjorde nem- ligen: ett Testamente af Kamereraren C. F. Stråle af 4,000 R:dr Banco, hvaraf årliga räntan skall användas till aflöning åt en Skolmästare samt åt en annan i handaslöj- der kunnig person, för att undervisa We- sterhaninge Församlings ungdom i läsa och skrifva, samt hvarjehanda handaslöjder.

I Lagga Socken har framlidne Kongl. Secreteraren Baron Lars Stjernstedt på Ör- by medelst Testamente af 500 R:dr B:co, stiftat en skolfond för flere år sedan, som genom förräntning nu uppgått till 1,358 R:dr 25 sk. 1 r:st B:co, hvaraf Skolmästaren skall njuta räntan i årlig lön. Samma För- samlings invånare hafva sammanskjutit en fond af 40 tunnor Spannmål och 30p R:dr

B:co i penningar, hvilka förräntas till understöd för afsigkomne ofärdige Krigsmän, med deras Hustrur, Enkor och oförsörjda Barn.

Invalid-kassor för Beväringsmanskapet hafva också blifvit samlade. I Täby med en fond af 200 R:dr B:co; i Edebo Socken med en fond af 572 R:dr 2 sk. 3 r:st B:co; i Bro Församling med en fond af omkring 1,000 R:dr B:co; uti Fresta med en fond af 179 R:dr B:co; uti Ununge med ett Capital af 480 R:dr B:co; och i Odensala och Husby Församlingar med en Spannmåls-fond af 100 tunnor i den förra och 60 tunnor Spannmål i den sednare.

Framlidne General-Lieutenanten Landshöfdingen m. m. Herr Grefve Axel Löven, har i lifstiden Testamenterat till Järna Församlings Fattigvård årligen 12 tunnor Råg och 33 R:dr 16 sk. B:co i penningar; men sedan tvist uppstått om Testamentets bestånd, beror målet på Eders Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning.

Framlidne Fru Friherrinnan Margaretha Wallenstjerna, har i lifstiden donerat till Bladåkers Församling en stående fond stor 666 R:dr 32 sk. B:co, hvaraf räntan årligen utdelas till de fattige.

I Fasterna Socken grundlades år 1824 genom donation af öfverskottet å den summa som afl. Bergs-Rådet Le Febure Lill-

jenberg i lifstiden anslagit till inrättandet af en graf för sig och efterkommande vid Fasterna Kyrka, en fond: och utgör nu med upplupen ränta Capitalet, ämnad för en Orgelverks-byggnad, 281 R:dr 16 sk. Banco.

Genom en Donation af framlidne Hans Excellence m. m. Grefve Claes Horn af 18 tunnor Spannmål årligen från Ekebyholms Gods i Rimbo Socken, underhållas 6 fattige, uti ett af framlidne Hans Excellence dertill uppbygdt Fattighus, som allt framgent skall af Ekebyholms ägare vidmakthållas.

Genom framlidne Öfverste Kammar-Junkaren och Kommendeuren af Eders Kongl. Maj:ts Nordstjerne-Orden Grefve J. G. Oxenstjerna, är en Spannmåls-fond af 14 tunnor insatt uti Edebo Sockne-Magasin, hvaraf årliga räntan användes till inköp och utdelning af Böcker åt fattiga Barn.

Till Knifsta Församlings Skola har Grefve Lantingshausen anvist ett Capital af 166 R:dr 32 sk. B:co, hvaraf intresset tillfaller Skolmästaren såsom löne-förbättring, och till premier i Alsike Skola hafva Öfverste Kammar-Junkaren, Kommendeuren och Riddaren Baron Rudbeck och Capitainen G. W. Traffenfelt, skänkt, den förre 33 R:dr 16 sk. B:co, och den sednare 50 R:dr Banco.

Framlidne Mademoiselle C. C. Rydén, har Testamenterat tvenne särskilda Capita-

ler, det ena på 1,000 R:dr B:co, hvaraf räntan årligen utdelas till hälften hvardera åt 2:ne välkända, helst fattiga Flickor i Åkers Socken på deras bröllopsdag; och det andra 500 R:dr samma mynt hvaraf räntan användes till inköp af Biblar åt Nattvardsbarnen i Socknen.

Framlidne Fröken M. J. Appelbom, har Testamenterat ad pios usus åt Wallentuna Socken 333 R:dr 16 sk. B:co, hvilka medel år 1824 genom Lieutenanten Friherre L. W. Stjernstedt kommit Socknen tillgodo. Dessutom har, utan att gifvaren blifvit nämnd, en Banco Attest på 152 R:dr 34 sk. 4 r:st Banco, blifvit disponerad till de fattige på det sätt, att 4 procents ränta årligen får från Rikets Ständers Bank uppbäras.

Sedan Eders Kongl. Maj:t med afseende å Rikets Ständers underdåniga hemställan uti Nådig skrifvelse den 26 Nov. 1823, befallt mig att uppmana jordbrukarne i Länet, att på sätt lämpligast ske kunde, bereda utvägar genom frivilliga bidrag till understöd för dem som lida skada af hagel, frost, vattuflöde eller andra oförutsedda olyckshändelser; så hafva Länets invånare vid utlyste Socknestämmor blifvit i ämnet hörde, då de fleste Socknar, som insett billigheten af sådane bidrag beslutat, dels att af deras Socken-Magasiner och dels genom sam-

manskott för tillfället, lemna de olycklige, en efter skadan afpassad hjälp. Men följande Socknar hafva deremot ingått bestämde öfverenskommelser nemligen: Husby och Widbo Församlingar: att såsom fond för nyssnämde ändamål lemna 1 R:dr B:co af hvarje oförmedlat mantal. Täby: att för hvarje tunnland Odalåker de beså, först årligen i fyra och sedermera en längre tid, om behöfvat så skulle kräfvat, sammanskjuta 4 sk. B:co till en fond, hvaraf dock endast de, som härtill hafva bidragit, kunna i nödens stund hafva att vänta undsättning, lämpad efter den lidne skadan, och så vidt fondens storlek medgifver. Adelsö: att af Sockne-Magasinet härtill afsätta 3 tunnor Råg. Bro: att vid bröllopp och graföl göra sammanskott till en passande fond. Hammarby: att årligen sammanskjuta och i Socken-Magasinet insätta 2:ne kappar Råg och Korn af hvarje mantal. Fresta: att tills vidare erlægga 1 R:dr B:co årligen af mantalet; och Husby samt Odensala Församlingar, hafva redan sammanskjutet för ifrågavarande välgörande ändamål, Odensala 40 tunnor och Husby 26 tunnor, hälften Råg och Korn.

Slutligen må bland fromma stiftelser också nämnas, en af framlidne Handlanden Anders Almqvist och dess hustru Agneta Leverin år 1768 gjord disposition af frälse-

hemmanet Schevik på Wärmdön, till understöd för nödlidande Enkor, fader- och moderlösa Barn, samt hvarje annan allmosevärdig. För närvarande innehafves nyssnämde hemman af en art separatister, Schevikare kallade, hvilkas föreståndare är en 80 års gammal man vid namn Nicolas Smith. Fråga har blifvit väckt af Wermdö Församlings Presterskap hos Dom-Capitlet i Upsala om Almqvistska donationens beskaffenhet, samt om densamma icke bör vid Smiths död, och derigenom inträffande förnyade förhållanden, rättligen komma Wärmdö Församlings fattigförsörjning till godo.

Politie.

Några särskilta anstalter till ordningens och sedlighetens vidmakthållande har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke funnit af nöden. Då Krono-Betjeningen fullgöra sina skyldigheter och Presterskapet å sin sida icke underlåter, i hvad på detsamma ankommer, erfordras visserligen icke, åtminstone för detta Län, några sådana påbud eller föreskrifter utöfver lag och gällande för-

författningar, som Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skulle kunna anses berättigad att i något af dessa fall meddela.

Skolor. Det är en angenäm pligt att nu få den nåden i underdånighet tillkännagifva de nya skolor, som sedan min sista underdåniga berättelse tillkommit, huruledes Vexel-undervisnings-metoden blifvit med värma omfattad och uti flera äldre skolor införd; samt att i sammanhang härmed få ådagalägga de hedrande uppförringar, som den enskilda välgörenheten, egnat åt dessa allmänt gagnande företag.

Sålunda har Stats-Rådet, Commendeuren och Riddaren Grefve af Ugglas vid Forsmarks Bruk och Berkinge Masugn på hvardera stället inrättadt en Lancaster-skola, hvar-est tillsammans öfver 100 barn undervisas af dertill antagne Lärare.

Genom framlidne Stats-Rådet, Riddaren och Commendeuren af Eders Kongl. Maj:ts Orden Grefve Wirséns försorg inrättades år 1826 en Lancaster-skola inom Danderyds Socken, med antagen lärare, som i årlig lön åtnjuter omkring 100 R:dr B:co i penningar och 10 tunnor spannmål. Denna välgörenhets anstalt skall ofelbart bereda åt orten fördelen af en förbättrad barna-uppföstran, och skänka åt Stiftarens minne den gärd af

medborgares tacksamhet, som är oskiljaktig från allmänt gagnande företag.

Framlidne Hans Excellence, Riddaren och Commendeuren af Eders Kongl. Maj:ts Orden m. m. Herr Grefve Brahe, lät i lifstiden uppföra ett passande hus för en Lancaster-Skolas inrättande i Östra Ryds Socken, hvaruti Läraren också undfår boningsrum; och intill dess skolan hinner att komma i ordning, undervisas barnen genom ambulatoriske Lärare; hvarjemte Kyrkoherden, Kongl. Hof-Predikanten J. Dillner dessutom lemnar åt barna-undervisningen den utmärkta omsorgen, att under den vackra årstiden samlas ungdomen alla Söndagar före Gudstjensens början i Kyrkan, der de 2:ne timmar afhöra föreläsningar i Christendom och sedoläran.

Öfversten och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds-Orden Friherre C. H. Anckarsvärd har, vid sin egendom Follnäs i Sorunda Socken, inrättadt en Vexel-undervisningsskola, hvilken blifvit upplåten för barn inom hela Socknen. Denna skola, likasom sjelfva Läraren, underhåller Friherren på egen bekostnad. Enke Friherrinnan Oxenstjerna på Christineholm i Lohärad Församling, har år 1826 förärat 1,000 R:dr B:co, såsom fond till en Skol-Lärares aflöning, och sedermera har ett skolhus, med dertill hörande uthus,

på Församlingens bekostnad, blifvit uppbyggt. I Botkyrka Församling är en Vexel-undervisnings-anstalt påbörjad, hvar till Fabrikören Fagerlund i lifstiden enskilt bekostat Lärarens undervisande, samt böckers, tabellers och taflors inköp. Till Skol-inrättning i Tyresjö har aflidne Victualie-Handlaren Eric Boman Ericsson Testamenterat 2000 R:dr B:co; och samma man, en lika summa till Österhaninge Socken, hvilken sistnämde Församlings Ledamöter, för att öka denna skolfond, derutöfver sammanskjutit en del 408 R:dr 42 sk. 8 r:st. Banco i Capital, och en del åter förbundit sig, att till den blifvande Skol-inrättningen årligen erlägga 5 procents ränta, för en sammanräknad summa af 633 R:dr 16 sk. B:co, med förbehåll, att när de så för godt finna få till Skol-kassan inbetala Capitalet.

Inspectoren P. Sahlström på Långbro i Wårdinge Socken, har utgifvit en fullständig beskrifning öfver denna Församling med strödda ekonomiska anteckningar, 2:ne tabeller och 1 karta till förmån för en blifvande undervisnings-anstalt; och utom det förtjenstfulla i sjelfva företaget, har bokens försäljande redan inbringat en liten fond, som, genom särskilda sammanskott, snart torde uppnå en för ändamålet erforderlig storlek.

Lidingö Församlings invånare hafva, vid Socknestämman den 22:dra Juli förlidet år, utfäst sig, att för en Skol-inrättning, som också redan är i verksamhet, af hvarje oförmedlat mantal erlägga 4 R:dr Banco, hvar-till kommer Räntan af den förut befintlige Skol-fonden 212 R:dr 9 sk. 3 r:st Banco.

Sedan Enkefru Grefvinnan Mörner på Näsby, skänkt tjenlig byggnadsplats, så hafva Täby Församlings invånare derå uppfördt ett Skolhus, hvarest Barna-undervisningen snart lär påbörjas.

Brigad-Generalen m. m. Baron Stjern-crona har, enligt Presterskapets hos mig skedde anmälan, utfäst sig att, för Wermdö Socken, anslå ej ällenast 100 R:dr B:co till Sockneskolans inrättande efter Lancaster-method, utan ock sedermera att till lärares aflöning årligen anvisa en lika summa. På Ingarön finnes en Skola stiftad år 1776, af då varande ägaren till Beatelund, framlidne Capitainen Friherre Cederström, hvilken, till Skolhus och bostad för Läraren, skänkte en passande lägenhet, och dessutom till lön anslog frälse-räntan af 2:ne hela hemman Långvik och Södra Eflinge. Denna Skola, hvilken då endast var ämnad att begagnas af Beatelunds underhafvande, har nu äfven blifvit öppnad för hela Ingarön, jemte det på Wermdön belägne Lemshaga Säteri.

I Sollentuna Socken är stiftad en skola af framlidne Enke-Friherrinnan Rudbeck, som sedermera blifvit utvidgad efter den Bell-Lancasterska methoden, af Öfverste Kammar-Junkaren, Commendeuren och Riddaren Rudbeck.

Spånga och Jerfälla Socknar hafva öfverenskommit att anlägga en Bell-Lancaster-Skola. I årlig lön skall Läraren, som bör vara Prest, undfå 12 tunnor Spannmål af Sockne-Magasinet samt 125 R:dr B:co i penningar.

Kyrkoherden i Skånella Församling Kongl. Hof-Predikanten Schröderheim har, då någon egentlig Sockenskola ej ännu kunnat tillvägabringas, åtagit sig Vexel-undervisning för Församlingens barn, på lämpliga tider, 3:ne månader af året.

Hofmarskalken, Öfversten och Riddaren von Francken har vidtagit förberedande anstalter, att på egen bekostnad inrätta en Lancaster-skola för barna-undervisningen i Skeptuna och Lunda Socknar, som inom loppet af nästkommande år kommer i full verksamhet.

I Odensala och Husby Odensala Församlingar finnes en gemensam Sockneskola, der Läraren, genom Testamentariska dispositioner, njuter i årlig lön 104 R:dr B:co, jemte husrum och någon jord, och denna

skola har nu mera blifvit förändrad efter Vexel - undervisnings-sättet; hvartill Enkefru Grefvinnan von Fersen på Steninge bestridt alla kostnader; och nitälskande för Skol-inrättningens ytterligare tillväxt, har Fru Grefvinnan utfäst sig, att, när behofvet så påkallar, bereda utväg till en rymligare och emot ändamålet svarande local.

Till Fasterna Pastorat skänkte aflidne Prosten Baudau en Skolbyggnad, och till Skolmästares aflöning äro nu anslagne af Församlingen 4 tunnor Spannmål och särskilt af Hofmarskalken Baron Reuterskjöld ytterligare 4 tunnor säd årligen, hvarförutan han till Skolmästarens begagnande upplåtit en äng.

I Husby Socken af Långhundra Härad, stiftades år 1826 en skola, med antagen ständig Lärare, som af Sockne-magasinet njuter i årlig lön 6 tunnor säd och särskilt penninglön, som af den insamlade skolfonden utgår.

I Estuna Församlings skola har Bell-Lancasterska undervisningen blifvit börjad, och Läraren, som kallas af Skolans föreståndare och befullmäktigas af Upsala Dom-Capitel, skall såsom lön åtnjuta 8 tunnor säd, ränta af $1\frac{1}{2}$ mantal och särskilt penninglön af de till skolan donerade Capitaler.

Uti Söderby Carls Socken skola, är också Vexelundervisningen påbörjad, och Lära-

rens aflöning är bestämd till 10 tunnor säd och contant 10 R:dr B:co årligen samt derutöfver hvad som genom 2:ne Collecter kan insamlas.

Wätö Socknemän hafva genom sammanskott samlat en skol-fond af 1,085 R:dr Banco.

I Mahlsta är af framlidne Landshöfdingen Bremer på Degarö år 1746 donerade 666 R:dr 32 sk. Banco till en Skola, hvarföre hemmansräntor blifvit uppköpte, som årligen inbringar 200 à 266 R:dr 32 sk. B:co. Ständig Lärare, som bör vara Prest, är nu mera antagen och som af denna fond aflönas.

Vid Schebo Bruk i Ununge Socken är en Skola på Arfvedsonska husets bekostnad inrättad med årlig lön för Läraren 133 R:dr 16 sk. B:co, tillika med husrum och andra för hans bergning nödige förmåner. Och genom Socknestämme-beslut den 30 Maj 1824 och 12 Februari 1826, hafva Ununge Socknemän öfverenskommit om lön för en ständig Socken-skol-lärare eller en fjerding säd af de i Skol-inrättningen intresserade mantal, utom särskilt arfvode för hvarje barn Läraren undervisar.

Börstills Socknemän hafva öfverenskommit om inrättande af en Vexel-undervisnings-skola, hvartill fond är under insamling.

Munsö Socknemän hafva också den 2 September sistlidet år beslutat, att inrätta en Sockne-skola, der Läraren åtnjuter, utom inskrifnings-penningar, 16 sk. B:co för hvarje barn, en fjerding spannmål, hälften Råg och Korn, af hvarje oförmedlat mantal, och af Torpare och Handtverkare contant betalning efter öfverenskommelse.

På Drottningholm är en särskilt Skollärare antagen med lön på stat, som nu mera undervisar efter Lancaster-metoden.

Och i Bromma Församling är ett rymligt skolhus nyligen uppbyggt, hvarest barnen skola af en ständig Lärare undervisas efter enahanda method.

I Åkers Socken har nyttan af Vexelundervisningens införande, i den der organiserade skola, varit Församlingen föreställd, men som tjenligt rum saknas, har denna bättre undervisnings-method ännu icke kunnat der blifva satt i verket. Församlingen är likväl nu betänkt, att uppbygga ett Skolhus.

Andra Socknar, der ordentliga skolor saknas, hafva också blifvit på ett lämpligt sätt erindrade om vigten deraf, att åt ungdomen bereda tillfälle till erhållande af en för dem nyttig undervisning; och som icke obenägenhet, utan merendels bristande tillgångar, att genast dermed gå i författning,

äro de hinder som måste öfvervinnas; så skall ofelbart år från år skol-inrättningarne i Länet ännu mer utvidgas och få en ändamålsenligare bestämmelse.

Sockne-Magasin finnas uti nedannämde Socknar och deras fonder utgöra för närvarande: uti Börstills Socken 115 tunnor 3 fjerd. $3\frac{1}{3}$ kappe Råg, 230 tunnor 7 fjerd. $2\frac{1}{3}$ kappe Korn. I Gräsö Capell 18 tunnor 3 fjerd. $2\frac{1}{3}$ kappe Råg, 18 tunnor 3 fjerd. $2\frac{1}{3}$ kappe Korn. Hargs Socken 137 tunnor Råg, 153 tunnor Korn. Edebo 274 tunnor 7 fjerd. $\frac{1}{4}$ kappe Råg, 203 tunnor 6 fjerd. $2\frac{1}{2}$ kappe Korn. Hökhufvud 77 tunnor 1 fjerding 3 kappar Råg, 76 tunnor 3 fjerd. 2 kappar Korn. Wahlö 76 tunnor 4 fjerd. $2\frac{1}{2}$ kappe Råg, 79 tunnor 5 fjerd. $\frac{1}{2}$ kappe Korn. Allmunge 63 tunnor 3 fjerd. $3\frac{3}{4}$ kappe Råg, 59 tunnor 1 fjerd. $2\frac{1}{2}$ kappe Korn. Knutby 41 tunnor Råg, 41 tunnor Korn. Faringe 37 tunnor 4 fjerd. Råg, 37 tunnor 3 fjerd. 3 kappar Korn. Ununge 50 tunnor Råg 50 tunnor Korn samt ett Capital af 200 R:dr Banco. Edsbro 71 tunnor 2 fjerd. $1\frac{3}{8}$ kappe Råg, 91 tunnor 3 fjerd. $2\frac{1}{8}$ kappe Korn. Rimbo $12\frac{1}{2}$ tunna Råg, $12\frac{1}{2}$ tunna Korn. Fasterna 200 tunnor spannmål. Estuna 100 tunnor Råg och 50 tunnor Korn samt 166 R:dr 32 sk. Banco i penningar. Söderby Carl 200 tunnor hälften Råg och hälften Korn.

Skederyd 85 tunnor Råg. Husby Långhundra 100 tunnor Råg och Korn. Widbo 80 tunnor säd. Bro $94\frac{1}{2}$ tunna Råg, $102\frac{1}{2}$ tunna Korn. Wäddö 200 tunnor säd. Wätö 111 tunnor Råg. Lohärad 181 tunna Råg, 68 tunnor Korn. Mahlsta 31 tunna 5 fjerd. säd. Åker 50 tunnor Råg och 1000 R:dr B:co i penningar; samt dessutom ett Fattigmagasin af 40 tunnor Korn och 780 R:dr B:co i penningar. Riala 100 tunnor Råg och Korn. Lenna 100 tunnor Råg och Korn. Frötuna 75 tunnor säd. Pihlhamns Capell 75 tunnor säd utom ett betydligare quantum potatoes. Detta Magasin till hvilket Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen i Näder skänkt 20 tunnor Råg, har Hans Kongl. Höghet äfven i Näder tillåtit hära namn af OSCARS Magasin. Närtuna Sockne-Magasin innehar 130 tunnor Spannmål. Frösunda 43 tunnor 2 fjerd. $1\frac{7}{8}$ kappe Råg, 57 tunnor 7 fjerd. $1\frac{3}{4}$ kappe Korn. Kårsta 67 tunnor 3 fjerd. $3\frac{3}{4}$ kappe Råg, 59 tunnor 4 fjerd. $\frac{3}{4}$ kappe Korn och i penningar 114 R:dr 11 sk. 9 r:st. Markim Socken 125 tunnor Råg och Korn. Wassunda 146 tunnor $21\frac{29}{128}$ kappar Råg och 144 tunnor $15\frac{7}{16}$ kappar Korn. Alsike 104 tunnor $3\frac{3}{8}$ kappar Råg, 192 tunnor 6 fjerd. $3\frac{3}{8}$ kappar Korn. Knifsta 51 tunnor $2\frac{1}{8}$ kappe Råg, 181 tunna 3 fjerd. Korn. Lagga 400 tunnor Spannmål. Odensala 30

tunnor Råg, 88 tunnor Korn. Husby Oden-
sala 21 tunna Råg, 54 tunnor Korn. Skep-
tuna 140 tunnor Spannmål. Skånella 77
tunnor 7 fjerd. $3\frac{3}{8}$ kappe Råg, 112 tunnor
 $2\frac{3}{4}$ kappar Korn, derutöfver 1,263 R:dr 10
sk. 8 rist B:co i penningar. Spånga och Jer-
fälla 211 tunnor Råg, 213 tunnor Korn.
Fresta 64 tunnor Råg, 82 tunnor Korn. Ham-
marby 39 tunnor Råg, 66 tunnor Korn.
Wallentuna 131 tunnor Råg, 164 tunnor
Korn. Ösby 34 tunnor Råg, 50 tunnor Korn,
dessutom har Magasinet en contant fond af
153 R:dr 26 sk. 4 rist B:co. Täby 150 tun-
nor Råg, 127 tunnor Korn. Öster- och Ve-
ster Telge samt Tveta Socknar 144 tunnor
Spannmål. Öfver- och Ytter-Järna Socknar,
gemensamt Magasin 150 tunnor Spannmål
till större delen Råg. Wårdinge 70 tunnor
Spannmål. Thuringe 100 tunnor. Adelsö
155 tunnor 1 fjerd. $3\frac{3}{16}$ kappar Råg, 100
tunnor 5 fjerd. $2\frac{1}{4}$ kappe Korn och 246 R:dr
B:co i penningar; och Färentuna Socken har
150 tunnor Spannmåls-fond.

Magasins-fonderne i Spannmål uppgå
sammanräknade till 8,503 tunnor 4 fjerding-
gar $4\frac{71}{884}$ kappar.

Spannmålen samt penningarna utlånas
till behöfvande inom Socknarna emot stad-
gad ränta ifrån 2 till och med 4 kappar på
tunnan samt penningarne vanligen mot 5

procent. Fastställdes Reglementen bestämma för öfrigt förvaltnings-sättet; och sedan fonden för hvarje Socken uppgått till öfverenskommit belopp, är räntan anslagen till Skolmästares och Barnmorskors aflöning, samt de fattigas underhåll. Nyttan af dessa inrättningar, äfven i detta Län, der, vid inträffande missväxtår, en säker tillgång likväl alltid finnes på Spannmål i Hufvudstaden, är så allmänt erkänd, att Eders Kongl. Maj:ts Betällningshafvande förmodar, att de Socknar, som ännu icke hafva Magasiner snart skola gå i författning om inrättandet deraf.

Fattig-försörjningen bestrides dels genom utdelning från ständige fonder, tillkomne genom Testamenten eller andra fromma stiftelser, i de Socknar der sådane finnas, eller ock genom årliga sammanskott och anslag af Sockne-Magasinerne, som på vissa tider till fattighjonen utdelas, i mon af behofven; och ändtligen genom fattigvårdens fördelning i så kallade Rotar eller Sockne-Districter, utom hvilka de fattige icke få sig aflägsna.

Som en del fattige personer, icke äro så ålderstigne eller bräcklige, att de ju icke kunna förrätta arbeten, afpassade efter hvar och ens förmåga; så har det på flera ställen icke undfallit Fattigvårdens uppmärksamhet, att söka bereda arbetsförtjenst åt de

fattige; i hvilket afseende Lin, Hampa och Ull inköpes och utlemnas till de i fattigstugorne intagne till spånad, samt denna åter till förfärdigande af klädespersedlar och fiskredskap, och hvarigenom fattighjonen, i förening med en nyttig sysselsättning, lemnas tillfälle att utan andras betungande förbättra sine villkor. Någon Sparbank finnes icke inom Länets, och inrättandet deraf i Småstäderna skulle vara utan ändamål, då penningeförtjensten hos den arbetande klassen derstädes sällan lemnar något öfverskott för dagen, samt Directionen för Stockholms Sparbank i alla fall icke vägrat, att emottaga insättningar från Länets: och af hvilken fördel flere personer oafbrutet sig begagnat.

Helsovården ombesörjes af 2:ne Provincial-Läkare och 1 Provincial-Chirurg, af hvilka den ena Läkaren bor i Norrtelge Stad och den andra jemte Chirurgen i Stockholm, dessutom äro, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse den 16 December 1817, Bataljons-Läkarne vid Regementerna inom Länets pligtiga, att, då behofvet sådant påkallar, jemväl i förenämde afseende biträda, då de ej med annan tjenstgöring äro sysselsatte.

Under loppet af de år hvarom nu är fråga, hafva några egentliga farsoter icke varit gångbare. Väl visade sig koppsmittan om sommaren år 1824, och äfven förlidet år

på flera ställen i Länct, men genom de anstalter som genast vidtogos till smittans hämmande och vaccinationens utsträckande äfven till äldre personer, som ej redan haft naturliga eller skyddskoppor, och å sådane på hvilka vaccinationen ej haft behörig framgång, blef denna smitta i sin början förekommen.

Dödligheten bland Barn, har i betydlig mon aftagit. Genom Provincial-Läkarnes sorgfälliga bemödande, att hvar i sitt District undervisa mödrarne om barnens riktiga behandling under de spädare åren; och då de föreskrifter som innefattas i Eders Kongl. Maj:ts Nådiga kungörelse af den 27 sistlidne Februari hädanefter noggrant iakttagas, skall visserligen en år från år stigande befolkning, jemte en friskare generation deraf blifva lyckliga följder.

Gemensamt med Stockholms Stad vårdas Länets veneriske patienter i det Curhus som blifvit inredt uti f. d. Krono-Bränneriet å Kungsholmen.

År 1822 åtnjöto derstädes läkarevård	230 pers.
» 1823	194. —
» 1824	178. —
» 1825	152. —
» 1826	172. —
» 1827	177. —

eller tillsammans 1,103 pers.

Kostnaden härföre har blifvit bestridd genom den bevillning af 3 sk. B:co för hvarje mantalsskrifven person, som, genom Rikets Ständers Beslut, blifvit tills vidare fastställd, samt Kongl. Seraphimer-Gilletts tillskott af 333 R:dr 16 sk. B:co; äfvensom af räntan af det Capital Hans Excellence Grefve Horn i lifstiden donerat.

Och sedan i underdånig följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse den 14 Juni 1820 det i Södertelge inrättade Lazarett upphört och Länets patienter på vissa, af Eders Kongl. Maj:t i Nåder gillade vilkor, åtnjuta sjukvård å Kongl. Seraphimer-Lazarettet; så hafva från och med år 1822 till och med 1827 i den medicinska afdelningen 247 och i den chirurgiska afdelningen 413 patienter, från Länet varit intagne; de rådande sjukdomar hafva varit Vattusot, Rheumatiska bröståkommor, frossor samt hvarjehanda olikartade yttre skador.

Fördelen af denna förändrade anstalt med sjukvården är, utom en bättre skötsel, en lättare och mindre kostsam transport af de sjuka, från Norra eller den största delen af Länet. Dock har erfarenheten visat att de 18 sängar, som årligen blifvit för Länets patienter anviste, icke äro tillräcklige; hvidan andre åtgärder oftast måst vidtagas, till beredande af Läkarevård åt sådane personer,

som från Landet inkommit, men i brist af utrymme icke för tillfället kunnat å Lazarettet intagas.

Dessutom hafva flera sjuka varit å Lövenströmska Lazarettet i Hammarby Socken intagne och vårdade.

Examinerade Barnmorskor och Vaccinateurer finnas nu mera nästan i alla Socknar.

För odjurens utrotande äro årligen Skall anställde, genom hvilka, från och med 1823 till och med år 1827, blifvit dödade 138 Vargar, och särskilt hafva Jägeri-Betjeningen fällt under jagter 33 Vargar, 9 Loar, 55 Räfvar, 12 Mårdar, 5 Uttrar och 136 Hökar.

På flere ställen i Länet hafva under Jägeri-Betjeningens ledning, jordägare anlagt vargfällor, varg och räfgropar, hvarest flera odjur också blifvit fångade; men hvilka icke kunna till antalet med tillförlitlighet uppgifvas.

I underdånig följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse den 30 December 1824, rörande skjutsnings-anstaltarnes förbättrande i Riket, hafva sammanträden blifvit hållne med alla håll- och reservskjuts-skyldige vid Gästgifverierne inom Länet, angående skjuts-skyldighetens ställande på Entreprenad på sätt Kongl. Circulaire-brevet den 13 Augusti 1810 innehåller; äfven-

som

som till utrönande deraf huruvida på de mindre befarne vägarne någre Gästgifverier skulle kunna såsom öfverflödige indragas.

Följderne af dessa sammanträden hafva varit, att 2:ne Gästgifverier ansets, utan olägenhet för de resande, genast kunna indragas, nemligen: Sunds Gästgifveri i Frösåkers Härad, hvilken åtgärd Eders Kongl. Majt genom Nådigt beslut den 10 sistlidne Juli gillat och stadfästadt, och Sundby Gästgifveri i Öknebo Härad, hvarom tvist likväl sedermera uppstått, och som på Eders Kongl. Majts Nådiga pröfning beror: att Hjelmsta, Marma och Åby Gästgifverier i Långhundra Härad också blifvit såsom umbärlige ansedde, hvilket dock ännu beror på afgörande, efter den undersökning som nu mera i orten föregått: att, i anseende till Ångfartygsinrättningen, hållet vid Kumla Gästgifveri i Öknebo Härad, från och med Juni månads början till och med slutet af September blifvit till hälften indragit; och i Norra delen af Länet, är vid Märsta, Alsike, Hall och Marma, hållet under berörde tid, till en tredjedel förminskat, samt vid Kimsta, Åshusby och Åsby dagligen nedsatt till hälften. Men oaktadt det fördelaktiga inflytande, så väl för jordbruket, som sedligheten, skjutsens ställande på entrepenad i allmänhet

onekligen skulle medföra, enär en vid Gästgifvaregården, ej sällan under hvarjehanda lasters utöfvande, förspild tid, skulle kunna nyttigt användas, utan att tyngden af skjuts-skyldigheten genom nyssnämde anstalt i sjelfva verket blifver kännbarare, än den nu är, har likväl Allmogen, fästade vid gamla vanor och lockande af den tillfälliga förtjensten, icke insett fördelen af en åsyftad förändring i detta onus; hvarföre också endast vid 2:ne Gästgifverier, eller Länna och Sanda i Sotholms Härad, skjutsens bestridande på detta sätt hitintill kunnat tillvägabringas, ehuru anbud på flera ställen ej heller saknats, men oansedt hvilka de skjuts-skyldige, dels yrkat att bibehållas vid rättigheten att få skjutsen sjelfve utgöra, och dels för entrepenad-anbudens antagande föreskrifvit sådane villkor, att desamma icke kommit till fullbordan.

I öfverensstämmelse med Kongl. Brefvet den 17 Februari 1824, har Gästgifveriet blifvit från Ösby till Brottbby förflyttadt; och hvarigenom skjutshållet emellan Ensta och Halls Gästgifvaregårdar är, till lättnad för de skjuts-skyldige och resandes bekvämlighet jemnare fördeladt.

Inom Länets finnas tillåtna Krogar, på landet 112 stycken och 37 stycken Vårds-hus, som anses tillsammans försälja minst

79,300 kannor Bränvin, och i alla Städerna finnas 24 stycken Krogar och 6 Värds-
hus, hvarest beloppet af bränvins-försälj-
ningen uppgifves till 19,780 kannor.

Städer.

Södertelge. De näringsfång hvarpå Sta-
den för närvarande egentligen grundar sitt
bestånd äro handel, handtverk, krogrörelse,
åkerbruk och skjutsning samt tegel-tillverk-
ning vid 3:ne inom Stadens område beläg-
na tegelbruk. Handeln består deri att för-
se Stadens invånare och en del af den kring-
liggande landsbygden med dess behof af
köpmannavaror, likväl är denna handel i an-
scende till hufvudstadens granskap af föga
betydenhet, samt idkas endast i fyra öpp-
na bodar. Tillförseln af landets öfverflöds-
varor, är både under och emellan de 2:ne
årliga frimarknaderna, högst ringa, och ut-
göres hufvudsakligen af förmalen Spannmål,
trädgårds-produkter, strömming och annan
fisk från skärgården, samt ved från de när-
mast Staden belägna skogshemman.

Handtverkerierne kunna endast påräkna
afsättning inom Staden samt närmaste lands-
bygd. Af Fabriks-Idkare finnes 1 strump-

väfveri, som sysselsätter 1 person: tillverkningsvärdet uppgifves till 30 R:dr 24 sk. B:co, 2:ne Färgerier med hvardera fyra arbetare, och ett tillverkningsvärde af tillsammans 640 R:dr Banco, ett Urmakeri, dervid 2:ne personer sysselsättas och arbets-förtjensten skattas till 100 R:dr Banco, samt ett takpanne-slageri med 5 arbetare, hvars tillverkningsvärde är beräknat till 1,680 R:dr Banco.

Vid 2:ne Murtegelsbruk sysselsättas 13 arbetare, hvilka årligen tillverka 250,000 stycken murtegel. En vatten-mjölqvarn med 3 par stenar som förmaler årligen endast omkring 300 tunnor, emedan vattentillgång endast höst och vår kan påräknas.

Folkmängden uppgår till 1078 personer, och har således sedan 1822 ökats med 236 personer, men, då i betraktande tages att denna tillväxt egentligen uppkommit genom inflyttningar från landsbygden af arbetsfolk, hvilkas tillfälle till förtjenst genom arbete vid Canal och Slussverket i mon af arbetets upphörande förminskas; så torde denna folkökning till en betydlig del icke kunna anses annorlunda än såsom tillfällig.

I Staden finnes 1 Apothek, 6 Handlande, 1 Bleckslagare, 1 Bokbindare, 4 Garfvare, 1 Glasmästare, 1 Guldsmed, 2:ne Hattmakare, 1 Kakelugnsmakare, 1 Kammakare,

6 Klensmeder, 2:ne Kopparslagare, 1 Murare, 1 Repslagare, 1 Sejlare, 5 Skomakare, 3:ne Skräddare, 1 Slagtare, 1 Snickare, 1 Svarfvare, 1 Sämiskmakare, 3:ne Timmermän och 2 Vagnmakare.

Staden äger visserligen en för hvarjehanda handel och rörelse, ovanligt fördelaktig belägenhet, hvilken medelst Canal-anläggningen och den derigenom öppnade beqväma, korta och säkra segelfart emellan Östersjön och Mälaren vunnit förmåner, hvilka få Städer i Riket kunna förete; men detta oaktadt, hafva dessa för handel och rörelse så inbjudande omständigheter icke blifvit i ringaste måtto begagnade, samt lära också aldrig blifva det, derest Staden ej erhåller stapelfrihet, hvarom underdånig ansökning redan blifvit till Eders Kongl. Maj:ts ingifven, och hvaröfver Eders Kongl. Maj:ts Befallnings hafvande haft den nåden att afgifva underdånigt utlåtande.

Binäringar och biförtjenster finnas icke med undantag af högst obetydligt fiske uti de till Staden lydande vatten.

Skjutsningen utgöres af Stadens Jordägare och Borgare utan biträde från Landet med dagligen 25 Hästar, eller 175 i veckan, som, upptagne till 16 $\frac{2}{3}$ R:dr B:co för hvarje häst på året, utgöra en summa af 2,843 R:dr 36 sk. B:co. Staden underhål-

ler för närvarande 19,728 alnar landsväg som efter 4 sk. på alnen i årlig underhållskostnad uppgår till 1,644 R:dr. Roteringsen är 10 ordinarie Båtsmän, och för hvilka 10 Båtsmän i följd af med Eder Kongl. Maj:t och Kronan träffadt Contract, förlidit år betaltes i vacance-afgift 557 R:dr 17 sk. 4 r:st B:co. Denna afgift utbetalas af Stads-kassan, utan någon slags repartition å jord eller borgerlig rörelse.

Stadens jord består af 327 tunne- $14\frac{3}{8}$ kappland åker, 381 tunne- $22\frac{3}{4}$ kappland äng, 812 tunne- $24\frac{3}{4}$ kappland betesmark utom skog som ännu ej är uppmätt. Åkerjorden användes hufvudsakligen till Spannmåls och Potatoes odling, samt äfven till Tobaks-plantering af circa 500 pund årligen. Till föda och Bränvins-bränning anses åtgå 1800 tunnor säd eller vida öfver hvad jorden kan afkasta.

Boskaps-skötseln lemnar ingen behållning till afsalu. I Staden finnas en Källare och 8 Krogar. För allmänna undervisningen är antagen och på stat lönad en Skolmästare. Stadens fattige underhållas, dels medelst räkning af Fattig-kassans Capitaler och öfrige inkomster, samt dels medelst Stadens invånarens åtagne bidrag utgörande för sistl. år $\frac{5}{12}$ af Bevillningen till Kongl. Maj:t och Kro-

nan efter 2 Art. i Bevillnings-förordningen, eller 352 R:dr 45 sk. 6 r:st Banco.

För Sjukvården finnes i Staden Läkare och Barnmorska.

Waxholm: har icke Stads-Privilegier eller säte och stämma på Riksdagar; men Justitiarie och Rådmän, hvilken Domstol behandlar målen efter allmän Stadsrätt. Den är belägen å Waxön som anses lika med ett mantal, och innehåller i vidd 277 tunne- 5 kappland, hvaraf den öppna åkerjorden är 37 tunne- 18 kappland och ängsmarken 15 tunne- 1 kappland; någon jord finnes icke Staden anslagen; men emot årlig afgift till Kongl. Maj:t och Kronan disponera Stadens invånare 31 tunnland åker och 10 tunnland, 31 kappland äng. Skogen, som blifvit Kongl. Maj:t och Kronan förbehållen, är af ingen betydighet, äfvensom den till invånarne upplåtne Betesmark är af mindre fördelaktig beskaffenhet.

Årliga utsädet i Råg, Korn och Hvete utgör 20 tunnor, och till Potatoes-plantering användes omkring 15 tunnor. Någon trädgårds-skötsel idkas till eget behof, men ej till afsalu.

Här finnas 11 Handlande, 4 Garfvare, 1 Kopparslagare, 2:ne Skräddare, 4 Skomakare, 1 Krukmakare och 2 Smeder. Folkmängden uppgår till 861 personer. Den har

ökat sig från år 1822 med 53 personer. Stadens egentliga inkomst är fiskeri och Näringshållande, dels för garnisonen å fästningen, och dels för sjöfarande. Handeln drifves med specerier och åtskillige nödvändighets-varor, som afhämtas från Stockholm och förnyttas till Stadens invånare samt skärgårds-boerne. Från kringliggande ort införas ved och kol, foder och spannmål för Stadens behof, och Stadens inflytande på Landets cultur, näringar och konstflit, måste vid de nu ådagalagde förhållanden vara nästan intet.

Uti Skolan undervisas barnen efter Vexelmethoden. Läraren, som bör vara Prestvigd, tillsättes af Consistorium i Upsala.

Sjukvården besörjes af Läkaren vid Fästningen, och de Fattige underhållas af fattigkassans tillgångar.

I Staden äro 7 tillåtne Krogar.

Norrrelge. För närvarande äro handel och handtverk de näringar hvarå Norrrelge Stad grundar sitt bestånd. Fiskeriet, som förr varit indrägtigt, har på sednare åren mycket aftagit, så att dess idkare merendels äro i torftiga omständigheter. Strömmingsfisket idkas likväl ännu med skötar och not, ej mindre uti Norrrelge-viken, än äfven vid fisklägena Håkanskär i Wätö och Gåseskär i Singe Församling.

Handels-rörelsen är lönande, och drifves nu af 11 Handlande; den består uti att till ortens invånare utminutera från Stockholm hämtade Kram- och Victualie-varor, specerier, tobak, jernsmide, porcellain och salt m. m.

Angränsande landsbygd inför till försäljning i Staden, spannmål, potatoes, slagtkreatur, byggnadsvirke, kol och ved samt bark till Garfverierne m. m. Stadens folk-mängd utgör 1028 personer, och har folk-mängden i det hela icke ökat sig sedan år 1822. Utom Gevärsfactoriet, som icke egentligen kan hänföras till Stadens näringar, drifves för närvarande icke någon Fabrik; men deremot finnes 1 Apothekare, 1 Nipperhandlare, 1 Bagare, 1 Bokbindare, 3 Karduanmakare, 2 Färgare, 5 Garfvare, 1 Glasmästare, 2 Guldsmeder, 1 Handskmakare, 3 Hattmakare, 3 kaklugnsmakare, 3 Smeder, 6 Kopparslagare, 1 Murare, 2 Målare, 3 Sadelmakare, 5 Skomakare, 2 Skräddare, 3 Slagtare, 1 Snickare, 2 Svarfvare, 1 sämskmakare, 2 Urmakare och 2:ne Vagnmakare.

Af den Staden ostridigt tillhörande jord, bestående hel och hållen af 834 tunnland $20\frac{25}{32}$ kappland, upptager sjelfva Stadsplanen 31 tunne- $22\frac{9}{16}$ kappland. Åkerjorden 228 tunne- $12\frac{13}{32}$ kappland, samt ängen 170 tunne- $23\frac{7}{8}$ kappland; af hvilken jord icke mer än några täppor inom eller invid Staden

användas till trädgårdar och trädgårdsväxters plantering. Lin och hampa odlas icke. Den öfriga åkerjorden begagnas till säden af åtskilliga slag. Årliga spannmåls-behofvet till föda och bränvins-bränning kan upptagas till öfver 3000 tunnor.

Staden är ålagd underhåll af 10 Båtsmän, hvilket är fördeladt till $\frac{3}{10}$ på jorden, $\frac{2}{10}$ på gårdarne samt $\frac{5}{10}$ på näringarne.

Utom Stadskällaren, finnes i sjelfva Staden 4 samt å dess ägor 1 Krog.

Undervisningen i Stadens Skola, hvarvid Lancasterska methoden nu är införd, förestås af Stadens Commminister med biträde af Orgelnisten, emot årlig lön af 9 tunnor Krono-spannmål.

Sjukvården ombesörjes af en ständig Läkare som staden antagit med årlig lön.

Staden har fattighus, hvarförutan disponenten af Gevärshuset inrättat särskilda rum för medellösa Enkor och Barn efter Factoriets arbetare.

Bland de väsendtliga hindren för en ökad rörelse är, att åen utåt saltsjön är så grund, att derigenom icke kan, vid vanligt högt sjövattnet, pasera andra fartyg än jollar och smärre öckstockar, utan nödgas större båtar lägga till på betydligt afstånd. Uppmuddringen af denna å till erforderlig djuplek, fordrar emedlertid en kostnad som vida öfverstiger Stadens förmåga.

Sigtuna. Denna Stad är allt mer och mer i aftagande, sedan den båtfart som förut utgjordt dess hufvudsakligaste näringsgren så aftagit, att endast 2:ne båtar finnas.

De öfrige näringar som ännu bidraga till Stadens underhåll äro trädgårds-skötsel och någon, fast obetydlig handel med kringliggande orter af specerier, som från Stockholm afhämtas.

Folkmängden, som år 1822 utgjorde 404 personer, uppgår nu endast till 380. I Staden finnas 1 Apothekare, 5 Handlande, 1 Bagare, 1 Färjare, 1 Garfvare, 1 Glasmästare, 1 Handskmakare, 1 Hattmakare, 3 Kaklugsnmakare, 2 Kopparslagare, 1 Målare, 1 Sadelmakare, 2 Skomakare, 1 Skräddare, 1 Skoffickare, 2 Trädgårdsmästare och 1 Urmakare.

Stadens jord består af 192 tunnland, 19 $\frac{3}{4}$ kappland Åker; Äng, 64 tunnland, 14 $\frac{1}{8}$ kappland; Skog 880 $\frac{5}{8}$ tunnland, eller, efter mantalsräkning, 57 $\frac{7}{8}$ mantal, som för det närvarande till mesta delen äges af 5 personer.

Undervisnings-verket bestrides af en Skolmästare, som bör vara Prest och tillsättes af Consistorium i Upsala, till hvilkens lön är anslaget 16 $\frac{1}{2}$ tunnor Kronotionde-Spannmål.

Staden äger för närvarande ingen Läkare.

Till Stadsförsamlingen lyda St. Pehrs och St. Olofs Landsförsamlingar. Den först-

nämde består af $11\frac{5}{8}$ förmedkade, mantal med en folknummer af 224 personer, och den sednare Församlingen utgör $22\frac{3}{8}$ mantal, med en folkmängd af 376 personer, eller tillsammans i alla 3 Församlingarna 980 personer.

Staden håller 2:ne Båtsmän för hvilka, efter Contract med Kongl. Maj:t och Kronan på 10 år, erlägges vacance-afgift, hvilken efter årens olika markegångs-sättning utgår och fördelas efter $\frac{2}{3}$ på jorden, samt $\frac{1}{3}$ på den borgerliga rörelsen.

I Staden finnas 1 Källare och 4 stycken Krogar.

Östhammar. Handtverkerier och strömmings-fisket utgöra förnemligast invånares sysselsättning, och sjöfarten begagnas endast af 4 skeppare till in- och utrikes sjöresor, utan att likväl sjelfve äga några egna fartyg.

3:ne Handlande idka öppen bodhandel med Kramvaror, snus och tobak, samt särskilt 6 stycken, hvilka för läderhandel äro taxerade. Handtverkare äro följande: 4 Carduansmakare, 1 Bagare, 3 Smeder, 4 Kopparslagare, 4 Guldsmeder, 1 Bundtmakare, 2 Vagnmakare, 1 Handskmakare, 1 Gördelmakare, 1 Hattmakare, 1 Glasmästare, 1 Snickare, 3 Svarfvare, 1 Kaklugnsmakare, 1 Murare, 1 Färjare, 1 Målare, 1 Bokbindare, 2 Skomakare och 3 Skräddare.

Staden har icke någon annan jord än hvad till tomter, trädgårsplatser och tobaks-

plantering begagnas, utgörande omkring 30 tunnland; men $\frac{1}{2}$ mantal Krono-Skatte Gammelbyn kalladt i Börstills Socken, har genom utbyte af 2:ne till Staden donerade Kronohemman i Norrboda by på Gräsön tillfallit Staden, hvaraf årligen arrendet 198 R:dr B:co inflyter i Stads-kassan.

Staden håller 4 Båtsmän och vacanceafgiften, som utgår af Stads-kassan utgjorde sistlidne år 153 R:dr 29 sk. 4 rist Banco.

Stadens Skola består blott af 1 klass, och Läraren njuter utom fria husrum af Staden i årlig lön 50 R:dr, samt Kronotionde $9\frac{1}{2}$ tunna spannmål och 13 R:dr 16 sk. B:co i penningar.

De fattige försörjas genom frivillige sammanskott samt årliga revenuen af ett af hustru Appelbom donerat Capital 666 R:dr 32 sk. B:co, hvarförutan till 12 de mest behöfvande Borgare-Enkor, utdelas räntan af de 1,000 R:dr Banco, som af Fru Hjertstedt i Stockholm till sådant ändamål blifvit anslagne.

I Staden finnas privilegierade 1 Källare och 3 Krogar.

Folkmängden som år 1822 uppgick till 484 personer, har minskat sig till 472.

Öregrund. Sjöfart, fiske och en obetydlig handel, i förening med jordbruk och boskapsskötsel, utgöra Stadens näringsfång. Folkmängden är 636 personer, af hvilka de flesta af mankönet, i anseende till deras huf-

vudyrke sjöfart, större delen af året äro bortavarande. År 1822 utgjorde den 651 personer, och således har en minskning inträffat af 15 personer.

Stadens jord, utan att vara donerad, består i utmark af 474 tunnland $16\frac{1}{2}$ kappland, dels berg och dels sjöstränder, hvilka svåriligen kunna begagnas till annat än obetydligt bete för kreaturen. Tomter och trädgårdar m. m. utgöra omkring 37 tunnland; åker 12 tunnland, äng 128 tunnland, samt betesmark 454 tunnland; i hemmantal beräknadt till $4\frac{1}{4}$ mantal.

Bodhandel idkas af 3:ne, och handtverkare äro följande: 1 Kaklugnsmakare, 1 Bagare, 1 Smed, 1 Kopparslagare, 1 Guldsmed, 2 Karduanmakare och 1 Skomakare.

År 1823 blef anläggningen till ett skeppshvarf påbörjad af Grosshandlaren Lindskog i Stockholm, vid en Stadens holme i segelleden, men denna anstalt synes icke få någon särdeles framgång.

I Stadens Skola är 2:ne klasser under 1 Rector och 1 Adjunct, hvilka begge i Skolhuset njuta fria husrum. Till lön för Rector äro anslagne 33 tunnor Kronotionde-spannmål, hvaraf 25 utgå från Åkerby Socken i Upsala Län, samt de öfrige från Börstills, Hökhufvud och Singö Socknar, äfven njuter han Djekne-penningar från Hökhufvud och Hargs Socknar. Skol-Adjuncten aflönas med

dertill anslagne 9 tunnor Kronotionde-spannmål från Häfverö Socken.

Fattigförsörjningen sker genom frivilliga bidrag. Staden betalar vacance-afgift för 9 Båtsmän, hvilken år 1827 uppgick till 345 R:dr 30 sk. B:co. Detta onus är ganska tryckande och står icke i något förhållande till hvad andra Städer i jemförelse med deras rörelse och folkmängd vidkännas. Denna afgift utbetalas af Stads-kassan, som genom sedermera skeende taxering på rörelsen och jorden indragas.

En Källare och 2:ne Krogar finnas.

Uti ingen af Länets Städer finnes några särskilda prohibitiva författningar; och icke heller inflyta till Stads-kassorne Tolag, Bro-, Hamn-, väg- och Strand-penningar, eller andra dylika afgifter, utom i Öregrund, hvar-est uppbäres så kallade Bro- och Hamnpennningar för Staden tillhörige farkoster 2 sk. och för andre 4 sk. Banco.

Ingen af dessa sex städer tillskynda Landet någon betydlig fördel, genom en billigare varu-afsättning; och utom Norrtelge, synas de öfrige Städerne, ej särdeles hafva förkofrat sig, hvartill egentliga orsakan måste vara, de lätta communicationer hela Länet har med Hufvudstaden, der varor under alla benämningar, när som helst kunna ur första hand, och således för billigare pris inlöpas; samt afsättning af hvad på landet

produceras, med säkerhet kan påräknas; äfvensom förädlingen af varor för invånarnes egne behofver, mera skyndsamt samt på ett varaktigare och smakfullare sätt kan åstadkommas.

Af hvad jag nu haft nåden att inberätta, värdes Eders Kongl. Maj:t inhämta, att tillståndet uti Länets i det hela är ganska fördelaktigt: att under den tid som förflutit sedan år 1822, hafva jordbruket, boskaps-skötsel, brukshandtering och andra näringar, blifvit både utvidgade och förbättrade, samt att omsorgen för ungdomens bildning, genom ändamålsenliga Sockne-skolors inrättande, i betydlig mån tilltagit. Och följderna af dessa lyckliga förhållanden skall säkert blifva en ökad välmåga och en stigande upplysning hos folket. Tabell för Landet och Städerna, upprättade i öfverensstämmelse med formulaire och särskilda föreskrifter, bifogas i underdånighet.

Med djupaste undersåtlig vördnad, nit och trohet framhärdar

Stormäktigste Allernådigste Konung
EDERS KONGL. MAJ:TS

Stockholm d. 15 *Underdånigste och Tropligtigste*
Tjenare och Undersåte
Aug. 1828. DAN. EDELCREUTZ.

A. R. v. Sydow. P. M. Gyllenhoff.

TABELL för Städerne inom Stockholms Län.

[illegible]

Stockholm i Lands-Contoiret den 15 Augusti 1828.

G. M. GYLLENHOF.

TABELL öfver Hemmansdelningen i Stockholms Län.

[illegible]